

Verkeerde machtsopbouw in de R.K. Kerk

Men zegt veel in de R.K. Kerk dat zij gebouwd is op het 'geloof en traditie' van de kerk. Maar als de traditie is scheefgegroeid in het verleden heeft dat ook invloed gehad op de geloofsinhoud. Daarom is het zinvol om die geloofsinhoud te corrigeren doch de leiding van de R.K. Kerk en vooral de conservatieve leden van het bestuursapparaat zijn hier tegen. Want als men de hoogste macht in de kerk wil terugbrengen zodat deze langs de meetlat van de Heilige Schrift te leggen is en daaraan te onderwerpen is, zijn ook de conservatieve in het bestuursapparaat hun invloed kwijt. Vandaar zoveel tegenwerking vanuit het Vaticaan. Dit kunnen we zien aan de personen die ofwel een berisping hebben gehad of zelfs hun kerkelijk leerambt zijn ontnomen, denkt u maar pater dr. Edward Schillebeeckx O.P. die berispt werd, dr. Hans Küng en pater J. Sobrino S.J., aan hen werd het kerkelijk leerambt ontnomen, om slechts enkelen te noemen.

Zoals eerder vermeld is het nodig om de geloofswaarheden langs de bijbelse meetlat te leggen, zeker na het Tweede Vaticaans Concilie waar de Kerk genoemd wordt: "sacrament van heil van de wereld". 'Maar in haar concrete houding en leiding faalt de kerk hierin. De kerk is niet de profetische getuige van Jezus, maar bekleedt zichzelf met koninklijke macht. Ze legt zoveel nadruk op Jezus die hoog verheven troont, omdat haar eigen gezag hiermee in waarde lijkt te stijgen'.¹ Vanaf het begin van het ontstaan van de Kerk zijn pausen bezig geweest met hun machtsopbouw, dit tegen het advies van Jezus in. Jezus heeft gezegd: "En wie zichzelf zal verhogen zal vernederd worden, maar wie zichzelf zal vernederen zal worden verhoogd!"² Maar ook is dit tegen het advies van de eerste bisschop van Rome, Petrus. Deze zegt in zijn eerste brief (1 Petrus 5b -7): "Knoopt allen tegenover elkaar het schort van de nederige bescheidenheid om, omdat 'God hoogmoedigen weerstaat maar nederigen genade geeft' Verneder u dan onder de krachtige hand van God dan zal Hij u verhogen in zijn tijdsgewricht', en 'Werp al uw zorg op hem, wat Hij bekommert zich om U'. In het Nieuwe Testament spreekt Jezus altijd over het Rijk Gods, tot zelfs bij het verhoor in het paleis van Pilatus na zijn gevangenneming in de tuin van Getsemane. Pilatus vroeg Hem: 'Bent U de koning van de Joden?' Jezus antwoordde: 'Bent u daar zelf op gekomen of hebben anderen u over Mij verteld?' 'Ben ik soms een Jood?' zei Pilatus. 'Uw eigen volk, uw hogepriesters, hebben U aan mij overgeleverd. Wat hebt u gedaan?' Jezus antwoordde: 'Mijn koningschap is niet van deze wereld. Als mijn koningschap van deze wereld was, zouden mijn dienaars er wel voor gevochten hebben dat Ik niet aan de Joden werd overgeleverd. Mijn koningschap is echter niet van deze wereld.' (Joh. 18, 33-36) Bij de zending van de twaalf riep Hij de hen bij elkaar en gaf hun kracht en gezag over alle demonen, en ter genezing van ziekten. En Hij zond hen uit om het koninkrijk van God te verkondigen en zieken gezond te maken (Luc. 9, 1-2). Dus nergens iets over een machtsrijk op deze aarde.

Bij de afbrokkeling van de aardse macht van de paus in de middeleeuwen heeft hij zich een goddelijke macht toegeëigend zodat hij de 'plaatsbekleder van Christus' op aarde is. Wat geresulteerd heeft in de zeer omstreden dogmatische aanname van dat de paus 'onfeilbaar' is tijdens het Eerste Vaticaans Concilie in 1870. Hiermee heeft de paus een vorm gegeven aan zijn machtshonger om zich gelijk te willen stellen aan God. We mogen dit zien net zoals het is beschreven in het verhaal van Adam en Eva in het paradijs die zich aan God wilde gelijk stellen, zoals beschreven in Genesis 3, 1-5.

Voor een lijst van de bisschoppen van Rome die meer tijd hebben besteed aan hun eigen aardse machtspositie dan aan de opdracht welke Jezus aan de apostelen heeft gegeven: 'Verkondig het Koninkrijk Gods', kunt u aan het einde als aanhangsel van dit artikel aantreffen. Ook kunt u lezen hoe de eerste pausen door de gunst van de keizer of koning werd gekozen, later ook door 'simonie'. We kunnen ook denken hoe de paus zich verheven vond boven de keizer en de koning, wat zijn vorm kreeg in het dragen van de 'tiara' de driekroon. Maar ook dat er pausen, ondanks dat het celibaat tot wet was uitgeroepen, gehuwd waren of een maitresse hadden en kinderen. Van zeker één paus is bekend dat hij een zoon had die door hem tot kardinaal is gecreëerd. Verder kunt u lezen over het ontstaan in de handel van 'aflaten'. Tegen deze handel heeft Luther met zijn 'stellingen' geprotesteerd.

We mogen ons afvragen hoe het katholieke geloof zo'n verspreiding heeft gehad vanaf het begin. Dit is te danken aan de plaatselijke kerken en hun bisschoppen. Maar in de leiding van de R.K. Kerk zijn de plaatselijke bisschoppen op een zijspoor gezet. Het is de paus en de curiekardinalen die de dienst uit-

---

¹ uit: 'God is ieder ogenblik nieuw'. gesprekken met Edward Schillebeeckx O.P. uitgave: Ambo 1982 blz. 75.

² Joh. 14, 18; 15, 16; 16, 7; Hand. 1, 8.

maken, zelfs na het Tweede Vaticaans Concilie. Tijdens een concilie is de hoogste macht van de kerk, de paus met de in concilie bijeengeropen bisschoppen. Maar in de laatste week van het Tweede Vaticaans Concilie heeft paus Paulus VI ingegrepen, zodanig dat de bisschoppelijke collegialiteit werd ingeperkt; 'Hij stelde dat de paus naar goeddunken met of zonder het wereldepiscopaat de katholieke kerk kan besturen'. Tot op heden houdt men zich hieraan. Hoewel de huidige paus Franciscus wel meer in de lijn van paus Johannes XXIII via synodes het wereldepiscopaat wil raadplegen, proberen de conservatieve curiekardinalen nog steeds het pastoraal inzetten van de paus te dwarsbomen met dogmatische regels. Paus Johannes Paulus II heeft in 1987 een decreet uitgevaardigd waarin een van de voornaamste punten was: 'Toevoegingen aan de *Professio Fidei* en invoering van een nieuwe eed van trouw'. Duidelijk een teken van ondergeschiktheid van de eigen verantwoordelijkheid van de bisschop. De eed die de bisschoppen na 1 juli 1987 moeten afleggen luidt: z

"Ik, N.N., bevordert tot de bisschopszetel van NN, zal de Katholieke Kerk en de bisschop van Rome, haar hoogste herder, de plaatsvervanger van Christus en de opvolger van de apostel Petrus in het primaat alsook het hoofd van het bisschoppencollege altijd trouw blijven. De vrije uitoefening van de hoogste bevoegdheid door de paus in de ganse kerk zal ik volgen, zijn rechten en autoriteit zal ik naar vermogen bevorderen en verdedigen. De prerogatieven en de ambtsuitoefening van de gezanten van de paus, die namens de paus optreden, zal ik erkennen en in acht nemen. De aan de bisschoppen overgedragen apostolische bevoegdheid, te weten het volk Gods te onderwijzen, te heiligen en te leiden, zal ik in hiërarchische gemeenschap met het bisschoppencollege, zijn hoofd en zijn leden, met de grootste zorgvuldigheid beamen. De eenheid van de gehele kerk zal ik bevorderen en er daarom met ijver voor zorgen dat de ons toevertrouwde geloofsschat, die door de apostelen is overgeleverd, zuiver en volledig wordt bewaard en dat de waarheden in acht worden genomen en de zeden nageleefd, zoals ze door het leergezag van de kerk werden voorgehouden, en aan allen worden geleerd en verduidelijkt. Degenen die in het geloof dwalen, zal ik in vaderlijke geest corrigeren en ik zal mij alle moeite getroosten, opdat zij tot de volheid van de katholieke waarheid terugkeren... Op gezette tijden of wanneer de gelegenheid zich voordoet zal ik de Apostolische Stoel rekenschap over mijn pastorale opdracht afleggen, en haar mandaten of adviezen zal ik volgbaar aannemen en met ijver uitvoeren".

In het Tweede Vaticaans Concilie zijn de volgende punten aan de orde geweest:

"Het steekwoord voor het door het concilie ontwikkelde kerkbeeld was het begrip 'volk Gods'. Het concilie zag de kerk niet primair als een van boven naar beneden geleed, op heerschappij gebaseerd stelsel, maar als volk Gods, als een gemeenschap waarbinnen allen in hun waardigheid als christen gelijk zijn en waarbinnen de ambten slechts als dienst binnen deze gelijkheid moeten worden verstaan.

Het concilie wilde het beeld van de kerk als een maatschappij met twee klassen achter zich laten. Er zouden geen christenen mogen zijn die rechtens de minderen zijn, wat natuurlijk een flinke opwaardering van de positie van de leken betekent en de basis vormt voor de door het concilie aanbevolen inspraakorganen.

Ook de poging de sinds het Eerste Vaticaans concilie van 1870 eenzijdig ten gunste van de paus verschoven verhouding tussen paus en bisschoppen beter in evenwicht te brengen hield daarmee verband. De uitspraak dat paus en bisschoppen een college vormen, leverde hiervoor een belangrijke aanzet. Door de bisschoppen werd verklaard dat zij geen plaatsvervangers of beampten van de paus zijn, maar rechtens een eigen autoriteit bezitten. Daarmee wilde het concilie de plaatselijke kerken versterken en het Romeins centralisme afbouwen.

De hervorming van de liturgie was eveneens gebaseerd op de kerk verstaan als volk Gods. De eredienst moest niet langer zoals in de eeuwen daarvoor een viering zijn van de priester alleen, die het volk bijwoont of 'hoort'. De eredienst werd veeleer opgevat als een viering van de ganse gemeente, die niet langer object maar subject is, en daarom tot actieve deelname wordt opgeroepen. Tegelijkertijd verordende het concilie een hervorming van de liturgische riten waarvan grondslagen en doelen precies geformuleerd werden".

Maar zoals zo vaak in de kerkgeschiedenis pakte het, toen Johannes Paulus II in 1983 probeerde het kerkelijk recht (Codex Iuris Canonici - CIC) met de conciliebesluiten in overeenstemming te brengen, heel anders uit in de katholieke kerk. De CIC maakt glashelder, dat er geen ingrijpende juridische consequenties uit het concilie zouden worden getrokken. De kerkelijke wetgever – en dat is volgens de kerkelijke constitutie in laatste instantie enkel de paus – toonde zich vastberaden om niet alleen een halt toe te roepen aan elke poging vragen te stellen bij de hiërarchische structuur van de kerk, maar deze ook verder te verstevigen.

In woorden betuigde Johannes Paulus II bij verwijzingen naar het nieuwe kerkelijk recht steeds trouw aan het concilie. Feitelijk werden echter haast alle conciliaire besluiten en documenten – met uitzondering van de godsdienstvrijheid – door de Romeinse curie onderuit gehaald (Wolfgang Beinert), en vaak zelfs door tegenovergestelde verordeningen vervangen".³

We mogen hieruit volgens mij concluderen dat de conservatieve gelederen hun posities hierdoor hebben kunnen continueren door de opstelling van paus Johannes Paulus II. De gehele machtsstructuur blijft onder de paus en curiekardinalen, waaronder ook kardinaal Jozef Ratzinger, prefect van de Congregatie van de Geloofsleer, de latere paus Benedictus XVI.

De verschillende titels die de pausen in het verleden zich hebben toegeëigend hebben geen fundering in de Heilige Schrift. De titel van 'Papa', in het Nederlands 'Paus', en de titel 'plaatsbekleider van Christus' is een van de oudste titels welke al vroeg tijdens het pontificaat van Gregorius VII in ± 1077 zich heeft toegeëigend en als bijbelse fundering gekregen, de tekst van Matteüs 16, 18-19. Maar over deze fundering kunnen hiervan zeggen dat het een verkeerde fundering is, zoals de huidige bisschop van Rome het beschrijft in zijn apostolische exhortatie 'Evangelii Gaudium' onder de navolgende nummers.

EG 152: De geestelijke lezing van een tekst moet uitgaan van de letterlijke betekenis ervan. Anders zal men de tekst gemakkelijk laten zeggen wat gelegen komt, wat dient om eigen beslissingen te bevestigen, wat past in eigen geestelijke schema's. Dit zou uiteindelijk betekenen dat men ten eigen voordele gebruik maakt van iets heiligs en deze verwarring overdraagt op het Volk van God. Men mag nooit vergeten dat soms "de satan zelf zich vermomt als een engel van het licht" (2 Kor. 11, 14).

Een tweede tekst onderstreept dit nog eens:

EG 148: Zeker, om de betekenis van de kernboodschap van een tekst juist te verstaan is het noodzakelijk hem in verband te brengen met het onderricht van de hele Bijbel, zoals dat wordt doorgegeven door de Kerk. Dit is een belangrijk principe van de Bijbelinterpretatie, dat rekening houdt met het feit dat de Heilige Geest niet alleen een deel, maar heel de Bijbel heeft geïnspireerd en dat het volk in enkele kwesties op grond van ervaring is gegroeid in zijn begrip van de wil van God. Zo vermijdt men verkeerde of onvolledige interpretaties, die ander onderricht van de Schrift zelf tegenspreken.

De titel die de paus zich in het verleden heeft toegeëigend van 'Heilige-Vader' is ook als uitgangspunt genomen bij de 'onfeilbaarheid' van de paus en deze berust op dezelfde tekst uit het Nieuwe Testament van Matteüs: "Ik zal je de sleutels van het koninkrijk van de hemel geven, en al wat je op aarde bindend verklaart zal ook in de hemel bindend zijn, en al wat je op aarde ontbindt zal ook in de hemel ontbonden zijn."

Volgens deze uitleg heeft de paus een totaal gezag, totale macht in onze kerk. We zijn daar helemaal aan gewend geraakt, hebben aanvaard dat dit dé uitleg is van dit evangeliegedeelte. Maar die uitleg werd pas in de vierde eeuw onderdeel van de kerkelijke traditie, toen de Romeinse keizer Constantijn was gedoopt en de kerk een vrij bestaan kreeg in het Romeinse keizerrijk. De kerk begon wat karaktertrekken van dat rijk over te nemen – macht, aanzien, rijkdom – en zo kon deze uitleg van de tekst zich in die vierde eeuw ontwikkelen.

In de tijd daarvoor, in de oudste traditie, las men in deze tekst dat Petrus stond voor alle leerlingen. Dan zegt Jezus dus: "Mijn kerk bouw ik op al mijn gelovige leerlingen. Aan al mijn leerlingen geef ik de macht om te binden en te ontbinden". Zo luidt de oudste uitleg, en die wordt zelfs nog versterkt wanneer je een heel klein beetje verder leest in het evangelie volgens Matteüs, in hoofdstuk 18, en ziet dat Jezus daar niet tegen Petrus spreekt maar tegen alle leerlingen, de hele gemeenschap. "Ik verzeker jullie: al wat jullie op aarde bindend verklaren zal ook in de hemel bindend zijn, en al wat jullie op aarde ontbinden zal ook in de hemel ontbonden zijn."

Dus niet bij Petrus, en nu de paus, berust alle gezag en macht in de kerk, maar bij de hele kerkgemeenschap. Dát zei Jezus tegen zijn leerlingen en dát was de oorspronkelijke uitleg van deze passage.⁴

---

³ Paul Haverkamp. "Het kerkelijk leergezag tussen verantwoordelijke vrijheid en blinde gehoorzaamheid. 20 augustus 2011. Ik wil u aanraden om het hele artikel te lezen zie: <http://www.rk-kerkplein.org/home/themas/Kerk-zijn/kerkstructuren/het-kerkelijk-leergezag-tussen-verantwoordelijke-vrijheid-en-blinde-gehoorzaamheid.html>

⁴ Bisschop Thomas Gumbleton, artikel op het R.K. kerkplein. U kunt het hele artikel lezen op: <http://www.rk-kerkplein.org/home/themas/Kerk-zijn/kerkstructuren/jij-bent-petrus-en.html>

Ook wil ik hier spreken over de heiligverklaringen welke binnen de R.K. Kerk regelmatig gebeuren en *ex cathedra* worden uitgesproken. Deze missen de juiste onderbouwing uit het Nieuwe Testament. Als de apostelen Johannes en Jacobus aan Jezus vragen: 'Dat een van ons recht en de ander links van U mag zitten, als U in uw heerlijkheid gekomen bent', zegt Jezus hun: 'Je weet niet wat je vraagt. Kunnen jullie de beker drinken die Ik drink, of gedoopt worden met de doop waarmee Ik gedoopt wordt?' Ze zeiden Hem: 'Ja, dat kunnen wij'. Jezus zei hun: 'De beker die Ik drink, die zullen jullie drinken, en met de doop waarmee Ik gedoopt wordt, daarmee zullen jullie gedoopt worden, maar wie rechts of links van Mij zitten – het is niet aan Mij om dat te vergeven. Dat wordt gegeven aan hen voor wie dat weggelegd is. (Mc. 10, 35-40). Verder kunnen we ook lezen in het evangelie van Johannes dat het oordeel niet aan ons mensen is, maar alleen aan de Vader en door Hem die door de Vader naar de wereld is gezonden: 'Hij heeft Hem volmacht gegeven om te oordelen, omdat Hij de Mensenzoon is. Wees daar niet verwonderd over: er komt een uur waarop allen die in het graf liggen zijn stem zullen horen en eruit zullen komen; wie goed hebben gedaan zullen opstaan om te leven, wie kwaad hebben gedaan zullen opstaan om veroordeeld te worden. (Joh. 5, 27-29).

Bij heiligverklaringen door de pausen wordt soms ook met twee maten gemeten. Ik denk hier bijv. aan de aanvraag tot heiligverklaring van de 'oorlogspaus' Pius XII. Men durft dit niet aan vanwege zijn openbare zwijgzaamheid inzake het Nazibewind van Hitler. Maar hoe heel anders is dit bij de heiligverklaring van de pausen Paulus VI en Johannes Paulus II gegaan. Deze beide pausen hebben niets gedaan tegen het dictatoriaal bewind van Pinochet in Chili en Videla in Argentinië. Men mag gerust zeggen dat ze het bewind van deze twee dictators gesteund hebben ondanks dat die beiden daden van onmenselijkheid hebben begaan. Wat zeker is aan te rekenen aan Johannes Paulus II, toen hij op staatbezoek was in Chili; tijdens de Eucharistieviering heeft de paus Pinochet de communie gegeven. Het is volgens de kerkelijke leer verboden om de communie uit te reiken aan moordenaars, wat we gerust mogen zeggen over Pinochet.

We kunnen gewoon als mensen wel zeggen dat iemand een heilig leven heeft geleid en dit ook ten voorbeeld stellen, maar geen enkel mens zelfs de bisschop van Rome niet, hij is ook een gewoon mens, kan iemand heilig verklaren, dit oordeel is, volgens de 'Geloofsbelijdenis' van Nicea, aan de Ene: 'Hij zal wederkomen met heerlijkheid om te oordelen levenden en doden; wiens rijk geen einde kent'.

Er is nog een tweede rede waarom Johannes-Paulus II niet heilig verklaard had mogen worden.

Zie het bericht:

Onderzoek Paus Franciscus treft geen blaam in de misbruikzaak rond ex-kardinaal McCarrick, blijkt uit onderzoek. De heilige Johannes Paulus II wel.

STIJN FENS, REDACTIE RELIGIE&FILOSOFIE in dagblad Trouw 10-11-2020

Er is jarenlang gewacht op het onderzoeksverslag naar hoe het Vaticaan is omgegaan met de Amerikaan Theodore McCarrick, een van de grootste seksuele roofdieren uit de geschiedenis van de rooms-katholieke kerk. Hoe was het mogelijk dat hij ondanks aanhoudende geruchten over seksueel wangedrag, kon opklimmen van priester tot aartsbisschop en zelfs kardinaal, zonder dat iemand ingreep?

Dat kwam volgens de onderzoekers door verkeerde inschattingen, het weglaten van bewijs en verkeerde keuzes van bisschoppen, pauselijke ambassadeurs, gerespecteerde kardinalen en ja, zelfs een paus. De heilige paus Johannes Paulus II (die overleed in 2005) krijgt van de onderzoekers een ongekende schrobbering: hij wist van de beschuldigingen aan het adres van McCarrick maar bevorderde desondanks diens carrière. De huidige paus Franciscus wordt in het rapport van elke blaam gezuiverd.

Het onderzoek spitst zich met name toe op de benoeming van McCarrick op de prestigieuze bisschopszetel van Washington in 2000 door Johannes Paulus II. Die wist op dat moment van de geruchten dat McCarrick het bed deelde met seminaristen, maar zette de benoeming toch door nadat McCarrick in een brief zichzelf had vrijgepleit.

Hij nam deze beslissing volgens het rapport op basis van foutieve informatie van Amerikaanse bisschoppen en twijfels over het waarheidsgehalte van de beschuldigingen. Ook de goede verhouding tussen Johannes Paulus II en McCarrick zou een rol hebben gespeeld. In 2001 maakte Johannes Paulus II McCarrick ook nog eens kardinaal, hoger kun je bij leven bijna niet reiken in de katholieke kerk. McCarrick bleef vervolgens jarenlang een van de meest gerespecteerde geestelijken in de Verenigde Staten. Pas in 2018 kwam hij ten val.

Toen maakte het aartsbisdom New York bekend dat een klacht tegen McCarrick vanwege misbruik van een minderjarige, dat 45 jaar eerder plaatsvond, 'overtuigend en goed onderbouwd' was.

Hierna volgden de beschuldigingen zich snel op. McCarrick zou inderdaad jarenlang seminaristen hebben misbruikt. Twee zaken bleken voor veel geld te zijn geschikt. Uiteindelijk bood hij eind juli 2018 zijn ontslag aan als kardinaal. Paus Franciscus aanvaardde het bijna onmiddellijk.

Strafmaatregelen

Maar daarmee was het nog niet klaar. Al snel bleek dat McCarrick jarenlang ongestoord zijn gang had kunnen gaan. Collega-priesters en bisschoppen en kardinalen - tot in het Vaticaan toe - waren op de hoogte geweest van het misbruik, maar er was niet ingegrepen.

Benedictus XVI kreeg het verwijt dat hij ondanks het zich opstapelend bewijs tegen McCarrick geen strafmaatregelen tegen hem had genomen. Ook paus Franciscus kwam onder vuur omdat ook hij volgens de Italiaanse aartsbisschop Carlo Maria Viganò, McCarrick de hand boven het hoofd zou hebben gehouden.

Volgens het rapport klopt dit laatste niet. Franciscus kende de geruchten over McCarrick en diens seksuele uitspattingen met volwassenen, maar ging ervan uit dat zijn voorgangers die al hadden onderzocht en afgehandeld. Op het moment dat de eerste beschuldiging over het misbruiken van een kind naar boven kwam, ging Franciscus volgens de onderzoekers meteen tot actie over.

U zult na dit alles gelezen te hebben kunnen begrijpen dat de katholieke leer meer inhoudt dan dat wat vanuit de R.K. Kerk vorm heeft gekregen. De machtsopbouw van de paus en de curiekardinalen heeft via dogmatische uitspraken de katholieke leer een inhoud gegeven die ten koste is gegaan van het uitgangspunt van de leer, zoals die is verwoord vanuit de Heilige Schrift.

Een eerder document van mij dat zijdelings hiermee te maken heeft: 'Hoe het ambt van bisschop van Rome behoort te zijn etc.' kunt u lezen onder het menu: Artikelen pastor.

Nieuw-Buinen, november 2010
Wim van den Hoek, em. pastor
pastor@okg-heilige-ambrosius.nl

AANHANGSEL.

Hoe de bisschoppen van Rome steeds meer macht tot zich toegetrokken hebben.

Een paar punten vooraf:

Bij zijn afscheidsrede als hoogleraar aan de Radboud Universiteit van Nijmegen heeft P. Raedts het volgende gezegd:

'Petrus was geen paus en is waarschijnlijk nooit in Rome geweest. Zijn opvolgers maakten in later eeuwen wel aanspraak op een bijzondere status voor de stad, maar gemeenschappen van gelovigen, wereldlijke machthebbers en collega-bisschoppen erkenden dat ene gezag niet of nauwelijks'.

Peter Raedts: *De uitvinding van de rooms-katholieke kerk*. Wereldbibliotheek Amsterdam 2013

109 blz. ISBN 978 90 2842561 3

Onder deze wat prikkelende titel werkte Raedts zijn afscheidscollege als hoogleraar middeleeuwse geschiedenis aan de Radboud Universiteit uit. Hij betoogt dat er geen directe lijn loopt van Petrus naar Franciscus en dat er tot de 11e eeuw geen sprake was van de katholieke kerk. Eeuwenlang handelden wereldlijke vorsten en keizers naar eigen goeddunken met de katholieke wereld. Zijn betoog kan hier natuurlijk slechts in enkele hoofdlijnen worden weergegeven. NB: Peter Raedts, geb. 1948, ovl. 27.02.2021

Stadskerk

De eerste drie eeuwen bestuurde iedere christelijke gemeente zichzelf. Na de eerste eeuw worden ze bestuurd door een bisschop. Zij zijn de opvolgers van de apostelen. De eenheid wordt niet zozeer door het geloof gegarandeerd als door gehoorzaamheid aan de bisschop. Door keizer Constantijn worden de gemeenten in de 4e eeuw ingepast in het Rijksbestuur en aaneengesmeed tot één kerk, die bestuurd wordt door de bisschoppen met aan de top de keizer. De bisschoppen geven elkaar onderling schriftelijk adviezen, maar daarbij geldt geen hiërarchie. Rome is wel een speciale stad, omdat er volgens de overlevering twee apostelen begraven zouden zijn en omdat het de hoofdstad van het rijk is. Rond Rome, Antiochië, Alexandrië en Carthago ontstaat wel een zekere clustering van bisdommen.

Rijkskerk

De christenen moesten in het Rijk integreren. Daarbij doet zich als probleem voor dat inmiddels veel verschillende tradities zijn ontstaan en interpretaties van de geschriften. Eenheid van interpretatie wordt noodzakelijk geacht. Daarom roept Constantijn in 325 een concilie bijeen in Nicea (in de buurt van Constantinopel). Maar de eerste vier concilies hebben een tegenovergesteld effect. Eenheid wordt niet bereikt. Afwijkende meningen worden tot ketterij verklaard die tot uitstoting leiden. Zo gaan grote delen van Syrië en Egypte voor de kerk verloren. De enige die eenheid tot stand zou kunnen brengen is de keizer. Zeker in het Oosten wordt hij nu vereerd als plaatsbekleder van Christus en apostelgelijke. In het Westen staat het streven naar een leidende rol van de kerk als het geweten van het Rijk voorop. In de 4e en 5e eeuw begint het ambt van bisschop van Rome zich te ontwikkelen. In een briefwisseling met collegae stelt die van Rome dat zijn verantwoordelijkheid uitgaat boven die van andere bisschoppen. Maar bijvoorbeeld Augustinus verzet zich tegen de idee dat Rome de bron van alle waarheid zou zijn. En de Afrikaanse bisschoppen verbieden iedereen om tegen conciliebesluiten bij de bisschop van Rome in beroep te gaan. Vanaf Leo de Grote (midden 5e eeuw) kun je de bisschop van Rome als paus aanduiden. Hij claimt het hoogste gezag in de kerk. Zijn grootste triomf behaalt hij op het concilie van Chalcedon, waar zijn compromistekst over de goddelijke en de menselijke natuur van Christus wordt aanvaard. Maar datzelfde concilie wijst het primaat toe aan de bisschop van Constantinopel. Rome moet zich tevredenstellen met een ceremonieel erevoorzitterschap. Als de oosterse kerken de formuleringen van Chalcedon te radicaal vinden, omdat de menselijke natuur van Christus teveel nadruk zou hebben gekregen, roept de keizer een nieuw concilie bijeen. Met algemene stemmen, ook die van de bisschop van Rome, wordt een nieuw compromis aanvaard. Maar dan excommuniceert de kerk van Afrika de bisschop van Rome. En een aantal kerken, waaronder die van Milaan, verbreekt alle banden.

De pausen raken steeds meer vervreemd van de Rijkskerk. Onder invloed van de Islam steunt de keizer een beeldenverbod. Maar als de paus geen breuk met de traditie wil, ontnemt de keizer hem zijn landgoederen. Omdat Rome bedreigd wordt door de Longobarden, heeft de paus geen andere keus dan zijn toevlucht zoeken bij barbaarse koningen in het Westen: de Franken. Maar spoedig daarna zal Karel de Grote het zijn taak achten de kerk te versterken door de belijdenis van het orthodoxe geloof incl. de verwerping van de beeldenverering. Maar Karel helpt de paus wel uit de brand en wordt in ruil daarvoor tot keizer gekroond.

Willibrord en Bonifatius zijn exponenten van een beschavingsoffensief vanuit Engeland. Zij willen de liturgie zuiveren van vreemde smetten en doen daartoe een beroep op de paus, want hij is bij uitstek de getuige van de romeins-christelijke traditie. Dat blijkt van groot belang voor diens positie. Want de liturgische boeken worden vanuit Rome nu overal verspreid. De paus begint daardoor een uniek gezag te genieten.

Onder de christelijke vorsten wordt rond 950 de Duitse koning de machtigste. Hij bemoeit zich intensief met de pauselijke politiek. De kerk wordt object van hervorming. Als Hendrik III een eeuw later naar Rome gaat om zich te laten kronen, zet hij eerst drie ruziënde pausen af. Maar als hij zijn neef benoemt, wordt hij geconfronteerd met een groep hervormers die een kerk wil met een paus die de kerk reorganiseert en optreedt tegen de keizer en de koningen. De keizer verzet zich niet tegen de gregoriaanse hervorming die zich tegen het huwelijk van priesters keert en tegen benoemingen op basis van geld en gunsten. Hij verzet zich ook niet tegen het ontstaan van een professionele priesterkaste. Maar als plaatsbekleder van Christus en gezalfde van God kan hij zich niet verenigen met de conclusie dat hij een leek zou zijn die zich niet met het bestuur van de kerk mag bemoeien.

Pauskerk

Zijn opvolger Henrik IV moet op weg naar Italië weliswaar een vernederend boeteritueel ondergaan (Canossa), maar weet vervolgens de paus af te zetten en in ballingschap te laten gaan.

Een van de grote dilemma's van de gregoriaanse hervorming blijkt de eenzijdige nadruk op de clerus te zijn. Er moet een bijzondere taak voor de leken gevonden worden. Die komt er als de moslims steeds verder oprukken. Dan zijn er soldaten nodig voor Christus en zijn kerk. De oproep van de paus om de moslims te verslaan en de heilige plaatsen te heroveren wekt veel enthousiasme en veroorzaakt de eerste massabeweging in de Europese geschiedenis.

Veel ridders en honderdduizenden boeren begeven zich op weg. Voor het eerst ontstaat één gemeenschap: de christenheid. Het prestige van de paus stijgt enorm, want alleen hij had opgeroepen tot een kruistocht. De verovering van Jerusalem in 1099 was de grootste overwinning ooit van een christelijk leider en kan gezien worden als de geboorte van de rooms-katholieke kerk. Want na bijna 1100 jaar erkenden van nu af alle christenen in het westen dat de paus de opperste leider was van de christenheid.

Aantekening mijnerzijds.

Zoals u ziet heeft de paus zich opgewerkt tot opperste leider, wat weer later een gevolg heeft gehad bij het Eerste Vaticaans Concilie waar aangenomen werd de 'onfeilbaarheid van de paus'. Hierover heeft o.a. ook pater Dr. Edward Schillebeeckx gezegd: 'Die encyclieken van de negentiende eeuw, waarin de macht van Christus in rechte lijn en zonder enige bedenkingen wordt overgedragen op de paus - dat zijn verschrikkelijke dingen.' [.....] 'Ik zie in dat het goed is dat de plaatselijke kerk van Rome, waarvan de leider, de bisschop, de Petrus-functie draagt, uiteindelijk toeziet dat er verbondenheid is tussen de andere plaatselijke kerken. Maar dat is dan ook haar enige functie: een soort cour d' appel te zijn, de plaatselijke kerken kunnen een beroep doen op de Petrus-dienst, in laatste instantie. [....] 'In loop van de laatste eeuwen is de plaatselijke kerk bijna geheel onder de macht van de paus gekomen: die bepaalt eigenlijk alles, benoemt bisschoppen en dat is vooral beslissend, en zo worden vaak de eigen noden en mogelijkheden van de plaatselijke kerk beperkt. Zo wordt de eigen heilsvolmacht van de plaatselijke kerk beperkt. ('God is ieder moment nieuw', gesprekken met Edward Schillebeeckx, door Huub Oosterhuis en Piet Hoogeveen. Uitgave: Ambo 1982 derde druk.

Ik concludeer uit deze gegevens dat de bisschoppen van Rome van de R.K. Kerk zich teveel heeft beziggehouden met hun eigen aardse macht te vergroten en daardoor geen gehoor hebben gegeven om zich in te zetten voor het rijk Gods, zoals Jezus het heeft opgedragen aan de apostelen.

Nu kleine aantekeningen hoe de bisschoppen van Rome met kleine stapjes, de macht naar zich toetrokken. Ik zal de rechtstreekse teksten die rechtstreeks op machtsopbouw wijzen rood aangeven.

Let u ook eens dat pausen en tegenpausen elkaar vaak naar het leven staat als het om macht gaat net zoals keizers en koningen. Maar ook hoe pausen een machthebber steunen die hun het meeste voordeel biedt. Bij de naam van een paus een kleine aantekening voor aanvulling kunt altijd de volgende websites raadplegen.

Wikipedia: [Lijst van pausen - Wikipedia](#)

Voor concilies, bullen, encyclieken etc. zie Kath. Doc. Centrum: [Dossier: Oecumenische Concilies - RKDocumenten.nl](#)

De eerste bisschop van Rome die zichzelf paus noemde, was Siricius (384-399). Ook zijn voorgangers worden met terugwerkende kracht echter doorgaans als paus aangeduid. Hoe de bisschoppen van Rome steeds meer macht tot zich toetrokken hebben.

Een paar punten vooraf:

Bij zijn afscheidsrede als hoogleraar aan de Radboud Universiteit van Nijmegen heeft P. Raedts het volgende gezegd:

'Petrus was geen paus en is waarschijnlijk nooit in Rome geweest. Zijn opvolgers maakten in later eeuwen wel aanspraak op een bijzondere status voor de stad, maar gemeenschappen van gelovigen, wereldlijke machthebbers en collega-bisschoppen erkenden dat ene gezag niet of nauwelijks'.

Peter Raedts: *De uitvinding van de rooms-katholieke kerk*. Wereldbibliotheek Amsterdam 2013

109 blz. ISBN 978 90 2842561 3

Onder deze wat prikkelende titel werkte Raedts zijn afscheidscollege als hoogleraar middeleeuwse geschiedenis aan de Radboud Universiteit uit. Hij betoogt dat er geen directe lijn loopt van Petrus naar Franciscus en dat er tot de 11e eeuw geen sprake was van de katholieke kerk. Eeuwenlang handelden wereldlijke vorsten en keizers naar eigen goeddenken met de katholieke wereld. Zijn betoog kan hier natuurlijk slechts in enkele hoofdlijnen worden weergegeven. NB: Peter Raedts, geb. 1948, ovl. 27.02.2021

Stadskerk

De eerste drie eeuwen bestuurde iedere christelijke gemeente zichzelf. Na de eerste eeuw worden ze bestuurd door een bisschop. Zij zijn de opvolgers van de apostelen. De eenheid wordt niet zozeer door het geloof gegarandeerd als door gehoorzaamheid aan de bisschop. Door keizer Constantijn worden de gemeenten in de 4e eeuw ingepast in het Rijksbestuur en aaneengesmeed tot één kerk, die bestuurd wordt door de bisschoppen met aan de top de keizer. De bisschoppen geven elkaar onderling schriftelijk adviezen, maar daarbij geldt geen hiërarchie. Rome is wel een speciale stad, omdat er volgens de overlevering twee apostelen begraven zouden zijn en omdat het de hoofdstad van het rijk is. Rond Rome, Antiochië, Alexandrië en Carthago ontstaat wel een zekere clustering van bisdommen.

Rijkskerk

De christenen moesten in het Rijk integreren. Daarbij doet zich als probleem voor dat inmiddels veel verschillende tradities zijn ontstaan en interpretaties van de geschriften. Eenheid van interpretatie wordt noodzakelijk geacht. Daarom roept Constantijn in 325 een concilie bijeen in Nicea (in de buurt van Constantinopel). Maar de eerste vier concilies hebben een tegenovergesteld effect. Eenheid wordt niet bereikt. Afwijkende meningen worden tot ketterij verklaard die tot uitstoting leiden. Zo gaan grote delen van Syrië en Egypte voor de kerk verloren. De enige die eenheid tot stand zou kunnen brengen is de keizer. Zeker in het Oosten wordt hij nu vereerd als plaatsbekleder van Christus en apostelgelijke. In het Westen staat het streven naar een leidende rol van de kerk als het geweten van het Rijk voorop. In de 4e en 5e eeuw begint het ambt van bisschop van Rome zich te ontwikkelen. In een briefwisseling met collegae stelt die van Rome dat zijn verantwoordelijkheid uitgaat boven die van andere bisschoppen. Maar bijvoorbeeld Augustinus verzet zich tegen de idee dat Rome de bron van alle waarheid zou zijn. En de Afrikaanse bisschoppen verbieden iedereen om tegen conciliebesluiten bij de bisschop van Rome in beroep te gaan. Vanaf Leo de Grote (midden 5e eeuw) kun je de bisschop van Rome als paus aanduiden. Hij claimt het hoogste gezag in de kerk. Zijn grootste triomf behaalt hij op het concilie van Chalcedon, waar zijn compromistekst over de goddelijke en de menselijke natuur van Christus wordt aanvaard. Maar datzelfde concilie wijst het primaat toe aan de bisschop van Constantinopel. Rome moet zich tevredenstellen met een ceremonieel erevoorzitterschap. Als de oosterse kerken de formuleringen van Chalcedon te radicaal vinden, omdat de menselijke natuur van Christus teveel nadruk zou hebben gekregen, roept de keizer een nieuw concilie bijeen. Met algemene stemmen, ook die van de bisschop van Rome, wordt een nieuw compromis aanvaard. Maar dan excommuniceert de kerk van Afrika de bisschop van Rome. En een aantal kerken, waaronder die van Milaan, verbreekt alle banden.

De pausen raken steeds meer vervreemd van de Rijkskerk. Onder invloed van de Islam steunt de keizer een beeldenverbod. Maar als de paus geen breuk met de traditie wil, ontnemt de keizer hem zijn landgoederen. Omdat Rome bedreigd wordt door de Longobarden, heeft de paus geen andere keus dan zijn toevlucht zoeken bij barbaarse koningen in het Westen: de Franken. Maar spoedig daarna zal Karel de Grote het zijn taak achten de kerk te versterken door de belijdenis van het orthodoxe geloof incl. de verwerping van de beeldenverering. Maar Karel helpt de paus wel uit de brand en wordt in ruil daarvoor tot keizer gekroond.

Willibrord en Bonifatius zijn exponenten van een beschavingsoffensief vanuit Engeland. Zij willen de liturgie zuiveren van vreemde smetten en doen daartoe een beroep op de paus, want hij is bij uitstek de getuige van de romeins-christelijke traditie. Dat blijkt van groot belang voor diens positie. Want de liturgische boeken worden vanuit Rome nu overal verspreid. De paus begint daardoor een uniek gezag te genieten.

Onder de christelijke vorsten wordt rond 950 de Duitse koning de machtigste. Hij bemoeit zich intensief met de pauselijke politiek. De kerk wordt object van hervorming. Als Hendrik III een eeuw later naar Rome gaat om zich te laten kronen, zet hij eerst drie ruziënde pausen af. Maar als hij zijn neef benoemt, wordt hij geconfronteerd met een groep hervormers die een kerk wil met een paus die de kerk reorganiseert en optreedt tegen de keizer en de koningen. De keizer verzet zich niet tegen de gregoriaanse hervorming die zich tegen het huwelijk van priesters keert en tegen benoemingen op basis van geld en gunsten. Hij verzet zich ook niet tegen het ontstaan van een professionele priesterkaste. Maar als plaatsbekleder van Christus en gezalfde van God kan hij zich niet verenigen met de conclusie dat hij een leek zou zijn die zich niet met het bestuur van de kerk mag bemoeien.

Pauskerk

Zijn opvolger Henrik IV moet op weg naar Italië weliswaar een vernederend boeteritueel ondergaan (Canossa), maar weet vervolgens de paus af te zetten en in ballingschap te laten gaan.

Een van de grote dilemma's van de gregoriaanse hervorming blijkt de eenzijdige nadruk op de clerus te zijn. Er moet een bijzondere taak voor de leken gevonden worden. Die komt er als de moslims steeds verder oprukken. Dan zijn er soldaten nodig voor Christus en zijn kerk. De oproep van de paus om de moslims te verslaan en de heilige plaatsen te heroveren wekt veel enthousiasme en veroorzaakt de eerste massabeweging in de Europese geschiedenis.

Veel ridders en honderdduizenden boeren begeven zich op weg. Voor het eerst ontstaat één gemeenschap: de christenheid. Het prestige van de paus stijgt enorm, want alleen hij had opgeroepen tot een kruistocht. De verovering van Jerusalem in 1099 was de grootste overwinning ooit van een christelijk leider en kan gezien worden als de geboorte van de rooms-katholieke kerk. Want na bijna 1100 jaar erkenden van nu af alle christenen in het westen dat de paus de opperste leider was van de christenheid.

Aantekening mijnerzijds.

Zoals u ziet heeft de paus zich opgewerkt tot opperste leider, wat weer later een gevolg heeft gehad bij het Eerste Vaticaans Concilie waar aangenomen werd de 'onfeilbaarheid van de paus'. Hierover heeft o.a. ook pater Dr. Edward Schillebeeckx gezegd: 'Die encyclieken van de negentiende eeuw, waarin de macht van Christus in rechte lijn en zonder enige bedenkingen wordt overgedragen op de paus - dat zijn verschrikkelijke dingen.' [.....] 'Ik zie in dat het goed is dat de plaatselijke kerk van Rome, waarvan de leider, de bisschop, de Petrus-functie draagt, uiteindelijk toeziet dat er verbondenheid is tussen de andere plaatselijke kerken. Maar dat is dan ook haar enige functie: een soort cour d'appel te zijn, de plaatselijke kerken kunnen een beroep doen op de Petrus-dienst, in laatste instantie. [....] 'In loop van de laatste eeuwen is de plaatselijke kerk bijna geheel onder de macht van de paus gekomen: die bepaalt eigenlijk alles, benoemt bisschoppen en dat is vooral beslissend, en zo worden vaak de eigen noden en mogelijkheden van de plaatselijke kerk beperkt. Zo wordt de eigen heilsvolmacht van de plaatselijke kerk beperkt. ('God is ieder moment nieuw', gesprekken met Edward Schillebeeckx, door Huub Oosterhuis en Piet Hoogeveen. Uitgave: Ambo 1982 derde druk.

Ik concludeer uit deze gegevens dat de bisschoppen van Rome van de R.K. Kerk zich teveel heeft beziggehouden met hun eigen aardse macht te vergroten en daardoor geen gehoor hebben gegeven om zich in te zetten voor het rijk Gods, zoals Jezus het heeft opgedragen aan de apostelen.

Nu kleine aantekeningen hoe de bisschoppen van Rome met kleine stapjes, de macht naar zich toetrokken. Ik zal de rechtstreekse teksten die rechtstreeks op machtsopbouw wijzen rood aangeven.

Let u ook eens dat pausen en tegenpausen elkaar vaak naar het leven staat als het om macht gaat net zoals keizers en koningen. Maar ook hoe pausen een machthebber steunen die hun het meeste voordeel biedt. Bij de naam van een paus een kleine aantekening voor aanvulling kunt altijd de volgende websites raadplegen.

Wikipedia: [Lijst van pausen - Wikipedia](#)

Voor concilies, bullen, encyclieken etc. zie Kath. Doc. Centrum: [Dossier: Oecumenische Concilies - RKDocumenten.nl](#)

De eerste bisschop van Rome die zichzelf *paus* noemde, was Siricius (384-399). Ook zijn voorgangers worden met terugwerkende kracht echter doorgaans als paus aangeduid.

Evaristus, ± 97-107.

Grondlegger College van Kardinalen.

Hyginus, 136/140-140/142.

Het "Liber Pontificalis" vermeldt ook dat **deze paus de hiërarchie organiseerde** en de ordening van de ecclesiastische precedentes instelde.

Anicetus, 155-166.

De eerste paus die ongewenste stromingen binnen de katholieke kerk probeerde aan te pakken, zoals de gnostiek, die als ketterij veroordeeld werd. Ook stelde hij regels op voor het uiterlijk van de priesters, die bijvoorbeeld geen lang haar meer mochten dragen. Ook de vroege christelijke historicus Hegesippus is in contact geweest met deze paus, **hetgeen gezien wordt als bewijs voor de vroege machtsbasis van de Katholieke Kerk.**

Soter, ±166-174/175.

Dat het huwelijk door een priester ingezegend moet worden om geldig te zijn.

Eleuterus, 174/175-189.

Zijn regeertermijn kenmerkt zich door het proberen te verenigen, of afstoten, van verschillende vormen van het katholicisme. Met name de montanisten, of andere gnostici.

Victor I, 189-198/199.

Datgene wat zijn pontificaat het meest kenmerkt is dat het ambt van de bisschop van Rome uitgroeide tot belangrijkste macht binnen de Katholieke Kerk, waardoor men vanaf hier van een paus kan spreken. Dit komt tot uiting in de uniformering van de paasviering die tijdens zijn regeerperiode werd doorgevoerd. Hij voerde het gebruik in van het Latijn als officiële taal in de plaats van het Oud-Grieks in de Westerse Kerk.

Fabianus, 10/1/236-20/1/250.

Zijn **pontificaat** kenmerkte zich door organisatie en uitbreiding. Hij stelde bijvoorbeeld mensen aan om de daden van de martelaren op te tekenen. Hij was tevens verantwoordelijk voor de bekering van de Galliërs. **Hiervoor stuurde hij zeven bisschoppen vanuit Rome op weg, waarmee hij de grondslag legde voor het latere hiërarchische stelsel van de Kerk.**

Lucius I, 25/1/253-5/3/254.

Hij keurde het ongehuwd samenwonen af.

Marcellus I, 308-309.

Onder zijn pontificaat wordt het celibaat ingevoerd.

Miltiades, 2/1/311-10/1/314.

Constantijn de Grote gaf de paus het Lateraanse paleis, jarenlang de pauselijke residentie, tegenover de Sint-Jan van Lateranen. Dit paleis werd het bestuurscentrum van de Katholieke Kerk.

Julius I, 6/2/352-24/9/366.

Tijdens zijn pontificaat werd de Romeinse synode gehouden (340 - 341). Men kent Julius I vooral van de twisten tussen het arianisme en de 'gewone' Kerk. Hij organiseerde het Concilie van Sardica, waar een schisma tussen de oostelijke en de westelijke Kerk ontstond. De 76 deelnemende oostelijke bisschoppen verklaarden hem en enkele anderen, waaronder de patriarch van Constantinopel afgezet. **Ook heeft hij duidelijke pogingen gedaan zijn machtspositie als paus te verbeteren.**

Damasus I, 1/10/366-11/12/384.

Hij stond bekend als iemand die zich vooral met wereldlijke zaken bezighield.

Zijn **pontificaat** kenmerkte zich vooral door een versterking van de pauselijke macht, en de zoektocht naar een **theologisch** argument voor deze macht. Dat vond hij onder andere in Mattheus 16:18, waar staat:

"En ik zeg U dit: Gij zijt Petrus, de steenrots, en op deze steenrots zal ik mijn Kerk bouwen."

Damasus was de eerste die de term "apostolische stoel" gebruikte. Hij beklemtoonde dat hij in zijn ambt de opvolger van Petrus was en sprak herhaaldelijk over de kerk als de apostolische stoel (*sedes apostolica*). Hiermee stelde hij de kerk van Rome boven andere kerken. Om de band met Petrus en Paulus te onderstrepen, liet hij hun graven en kerken rijkelijk versieren.

In de laatste jaren van zijn pausschap werd Damasus geassisteerd door Sint-Hiëronymus, die hij aanzette tot het maken van de *Vulgaat*, de Bijbelvertaling in het volklatijn van zijn tijd. Ook is hij verantwoordelijk voor de versiering van kerken en het verfraaien van liturgische handelingen.

Siricius, 11/12/384-26/11/399.

Onmiddellijk na zijn aanstelling zag Siricius zijn kans om zijn primaatschap over de universele Kerk te doen gelden. Er kwam namelijk een brief van bisschop Himerius van Tarragona (Spanje) voor Damasus in Rome aan, waarin deze naar Damasus' mening over vijftien punten aangaande de doop, penitentie, kerkdiscipline en het celibaat van de geestelijkheid vroeg. **Siricius beantwoordde deze brief op 10 februari 385, zich ten zeerste bewust van de mogelijkheid om hiermee zijn opperste macht en autoriteit in de Kerk te doen gelden** (Coustant, "Epist. Rom. Pont.", pp. 625ff.).

Onder zijn pontificaat werd een aantal kleine hervormingen doorgevoerd. **Ten eerste voerde hij het pauselijk decreet in, waarmee hij beslissingen als wet op kon leggen.** Ten tweede vaardigde hij twee decreten uit met betrekking tot het celibaat. Ten derde keurde hij een kleine wijziging in de canon van de bijbel door de synode van Carthago in 397 goed.

Innocentius I, 22/12/401-12/3-417.

Zijn politiek maakte hem niet geliefd in het oosten, waar hij de regels die in het West-Romeinse Rijk gehandhaafd werden strenger wilde laten naleven.

Wat zijn politiek betreft streefde hij vooral naar het uitbouwen van de macht van de bisschop van Rome. Dit valt op te maken uit brieven die zijn bisschoppen van hem ontvingen.

Zosimus, 18/3/417-26/12/418.

Een belangrijke kwestie die tijdens zijn pontificaat begon was het herorganiseren van de kerkprovincie Gallië. Ook vaardigde hij een decreet uit dat priesters verbood een taveerne binnen te gaan.

Bonifatius I, 28/29-12/418-4-9-422.

Hij haalde keizer Theodosius II van het Oost-Romeinse rijk over om Illyricum aan de kerk van Rome, in plaats van aan die van Constantinopel toe te kennen. Dit had te maken met de machtsstrijd tussen deze twee, een gevolg van de splitsing van het Romeinse rijk in oost en west.

Sixtus III, 31/7/432-maart of augustus 440.

Krachtig verdedigde hij de bestuursmacht van Rome over Illyricum tegen de bisschop van Thessaloniki.

Leo I, 29/9/440-10/11/461.

Hij was de eerste paus die besloot om de heidense titel van pontifex maximus te dragen. Hij vond dat de Alexandrijnse Kerk die van Rome moest volgen. Hiervoor voerde hij het theologische argument aan dat de evangelist Marcus, stichter van de Kerk in Alexandrië, ook een volgeling was van Petrus, de eerste paus. In 444 schreef Leo een brief waarin hij duidelijk maakte dat Petrus, zijn eerste voorganger, de uiteindelijke macht over de Kerk had ontvangen. Leo I zag dit als een bedreiging van zijn macht, en die van de Romeinse monarchie. Als oplossing vroeg hij Valentinianus III om hulp. Deze schreef het decreet van 6 juni 445, waarin stond dat de paus de hoogste macht in de kerk had en dat elke obstructie gezien moest worden als verraad en tevens zo behandeld zou worden. Hiervoor baseerde hij zich op de Bijbel en het Concilie van Nicaea. De wil van de paus was wet geworden. Door de naderende val van het West-Romeinse Rijk kon Leo I veel wereldlijke macht naar zich toe halen en zich profileren als gelijkwaardig aan de keizer.

Hilarius, 19/11/461-29/2/468.

Tijdens zijn pontificaat richtte Hilarius zich vooral op het verbreiden van de doctrine van de Pauselijke Suprematie, het primaatschap van Rome. Daarom mengde hij zich in menig theologisch dispuut, onder andere in Frankrijk en Spanje, waar onderlinge geschillen tussen bisschoppen speelden.

Hij schreef brieven waarin hij deze doctrine benadrukte aan de kerkelijke leiders in het Oosten. Ook bestreed hij – waar hij die ook maar tegenkwam – ketterijen tegen de door hem bewaakte doctrine van de pauselijke suprematie. Al met al was, ondanks zijn inspanningen, zijn regeerperiode er een met weinig indrukwekkende gebeurtenissen.

Gelasius I, 1/3/492-21/11/496.

In een brief aan de keizer schreef hij: *"Twee machten, verheven Keizer, heersen over de wereld: de heilige macht van de bisschoppen, en die van de koningen. De macht van de bisschoppen weegt zwaarder dan die van de koningen, omdat de bisschoppen zich aan de zetel van God zullen moeten verantwoorden voor alle mensen, koningen inbegrepen. Uwe vrome majesteit zal dus niet anders kunnen dan concluderen dat niemand, op welk moment ook, onder geen enkele menselijke aanleiding, zich ooit kan oprichten tegen de absoluut unieke rol van hem die door het voorschrift van Christus zelf aan het hoofd van de Kerk is geplaatst en die door de Heilige Kerk als haar leider gezien wordt"*. Onder het pontificaat van Gelasius werd de canon van de Bijbel vastgesteld, hetgeen nodig was om de verschillen van mening over de aard van Christus te beslechten. Hiertoe werd in Rome in 494 een synode bijeengeroepen, waarop behalve de canon van de Bijbel ook de Kerkvaders en de apocriefe geschriften bepaald werden.

Gregorius I, 3/9/590-12/3/604.

De eerste die de titels *"servus servorum Dei"* en *"pontifex maximus"* droeg. Direct na zijn aantreden onttrok hij grote sommen uit de schatkist om de graanvoorraad van de stad aan te vullen en het leed in de stad te verlichten. Ook kreeg hij te maken met Romanus, de exarch van Ravenna, deze weigerde categorisch hulp te bieden aan de paus. Hierdoor was Gregorius genoodzaakt om zelf als opperbevelhebber van Midden-Italië op te treden. Gregorius wist de tekorten in de pauselijke schatkisten aan te vullen door het reorganiseren van het Patrimonium Petri. Hij verdeelde deze gebieden in vijftien verschillende regio's op. Elke regio werd bestuurd door een rector die Gregorius zelf had aangesteld. Deze reorganisatie vereiste ook een hervorming van de kanselarij. Deze bestonden voor de komst van Gregorius negentien dekens. De paus breidde hun aantal uit en benoemde subdekens, schatkistbeheerders en defensores. *De tijden werden rustiger en het openbare leven in Rome en omgeving kwam in pauselijke handen terecht. Waar het keizerlijk gezag in Constantinopel het liet afweten, organiseerde hij zelf liefdadigheid aan de armen, wat hem populair maakte bij de Romeinse bevolking. Zo legde hij ongewild de basis voor de Pauselijke Staat, mede door schenkingen in de vorm van grondgebied.*

Bonifatius III, 19/2/607-12/11/607.

Hij zorgde ervoor dat keizer Phocas de patriarch van Constantinopel de titel van oecumenisch patriarch afnam. Hij liet de keizer ook een decreet uitvaardigen waarin stond dat de bisschop van de stoel van Petrus de hoogste was, waarmee hij de concurrentie tussen Constantinopel en Rome als belangrijkste zetel van de kerk probeerde te beslechten.

Bonifatius legde vast dat het verboden is over de opvolger van een paus te spreken voor de regerende paus overleden is, op straffe van excommunicatie. Verder stelde hij in dat geen paus verkozen kan worden voor de vorige drie dagen dood is.

Gregorius II, 19/5/715-11/2/731.

Hiermee begon het pausdom een steeds onafhankelijker koers te varen van het Byzantijnse hof, dat in voorbije eeuwen grote macht in Italië had uitgeoefend.

Gregorius III, 18/3/731-28/11/741.

Hij was de paus die Bonifatius en Willibrordus op missie stuurde.

Zacharias, 12/741-±14/3/752.

Het gezag van de Europese heersers was sterk afgenomen en de paus was dientengevolge de belangrijkste machthebber geworden, zij het met weinig militaire macht.

Stefanus II (III), 26/3/752-26/4/767.

Tijdens zijn pontificaat, dat begon in 752, hadden de Lombarden Ravenna (de hoofdstad van het Westerse Byzantijnse Rijk) heroverd en nu begonnen ze druk uit te oefenen op Rome. Vermits de relatie tussen de pausen en het Byzantijnse Keizerrijk sinds het pontificaat van Gregorius III erg slecht was, kon van die zijde geen hulp verwacht worden. Het Byzantijnse Keizerrijk was bovendien zelf ook in conflict met onder anderen de Bulgaren.

Hij schonk echter de gebieden van het vroegere Byzantijnse exarchaat Ravenna aan de paus, wat later zou leiden tot het ontstaan van de Pauselijke Staat. Dit wordt de *Schenking van Pepijn*.

Stefanus III (IV), 1/8/767-24/1/772.

Hij was een hard man, die in staat werd geacht af te rekenen met Constantinus. In 769 riep Stefanus een synode samen, waar Constantinus tot levenslange boete in het klooster veroordeeld werd. Ook werd besloten dat in het vervolg de paus alleen nog maar door kardinalen benoemd mocht worden en dat leken hier geen bemoeienis mee mochten hebben. Het besluit richtte zich vooral tegen wereldlijke machthebbers en had tot doel misstanden zoals rondom Constantinus en Filippus in de toekomst te voorkomen. Het besluit had tevens tot gevolg dat de onafhankelijkheid van de paus ten opzichte van koningen en andere machthebbers vergroot werd. Het duurde overigens nog wel lange tijd voordat deze besluiten ook consequent werden toegepast: nog wel enkele eeuwen lang zouden wereldlijke machthebbers zich in de praktijk wel degelijk met de pausbenoemingen bemoeien.

Tijdens zijn pontificaat was Stefanus nauw betrokken bij de machtsstrijd tussen Carloman I en Karel de Grote.

Leo III, 26/12/795-24/1/816.

Hij was afkomstig uit het gewone volk, maar was in de kerkelijke hiërarchie langzaam maar zeker steeds hoger opgeklommen. Hij kwam al meteen in het begin van zijn pontificaat in botsing met de adel in Rome.

Zij beschuldigden hem ervan het ambt van paus door **simonie** verkregen te hebben. Of en in hoeverre hun beschuldigingen gegrond waren, is nooit helemaal duidelijk geworden. In elk geval legde de paus op 23 december, gesteund door Karel, een openbare eed af, waarin hij verklaarde dat de aanklachten tegen hem onjuist waren. Twee dagen later, in de mis op kerstmorgen in 800, kroonde Leo III Karel de Grote tot keizer.

Stefanus IV (V), 12/6/816-24/1/817.

Zijn korte pontificaat was van relatief grote betekenis, omdat hij toenadering zocht tussen het pauselijk gezag en het versterkte Frankische koningschap. Paus Stefanus IV kroonde Lodewijk de Vrome (koning van de Franken en zoon van Karel de Grote) tot keizer in 816. Deze zette echter (naar oud gebruik) de kroon zelf op zijn hoofd.

Paschalis I, 25/1/817-11/2/824.

Hij verkreeg wel van Lodewijk de Vrome de **onafhankelijkheid van de kerkelijke staat**. Paschalis I geen beste banden met een aantal van de Romeinse edelen: hij werd zelfs beschuldigd van medeplichtigheid in een moordzaak.

Eugenius II, 8/5/824-8/827.

Tijdens zijn uitverkiezing was er onenigheid. De aanwezigheid van Lothar, de zoon van de Frankische koning Lodewijk de Vrome tijdens zijn verkiezing was noodzakelijk om hem van het nodige gezag te voorzien. Tijdens zijn pontificaat nam Eugenius de nodige maatregelen om **kerkelijke discipline te herstellen**, ook werden er tijdens zijn pontificaat een aantal wijzigingen in kerkelijke procedures en opleidingen doorgevoerd.

Valentinus, 8/824-9/827.

Bij de dood van paus Eugenius II op vrijdag 27 augustus 827 werd hij de volgende zondag unaniem tot zijn opvolger gekozen. Valentinus werd het nieuws verteld terwijl hij aan het bidden was in de basiliek

van Maria de Meerdere te Rome. Vervolgens werd hij naar de aartsbasiliek van Sint-Jan van Lateranen geëscorteerd alwaar hij gekroond werd tot bisschop van Rome en 100ste paus van de Katholieke Kerk. Het feit dat hij geen priesterwijding had ontvangen en slechts diaken was, was in deze tijden geen probleem. Hij werd bij zijn kroning onmiddellijk tot priester gewijd en vervolgens tot bisschop.

Gregorius IV, 10/827-1/844.

Tijdens zijn pontificaat speelden zich de hiërarchie-twisten aan het Frankische hof af, ten gevolge van de vooropgestelde gebiedsdelingen. Paus Gregorius IV trok de Alpen over om te bemiddelen tussen de erfzonen van Lodewijk de Vrome én de keizer zelf. Toen hij dacht het vertrouwen te hebben gewonnen van Lotharius, de oudste zoon, en voor hem partij koos, zette deze zijn vader af en voelde de paus zich gebruikt als een marionet, wat zijn gezag ten opzichte van de Frankische bisschoppen in grote mate ondermijnde.

Op een ander vlak ijverde Gregorius IV voor de verspreiding van het christendom en stuurde daarom Ansgarius naar Scandinavië om een aanzet te geven tot bekering van de Vikingen-Noormannen.

Nicolaas I, 24/4/858-13/11/867.

Hij was de belangrijkste paus van de 9e eeuw en had als Romeins diaken reeds grote invloed op Sergius II en Leo IV. Na het woelige pontificaat van Benedictus III werd hij op 24 april 858 met instemming van keizer Lodewijk II tot paus gekozen.

Hij versterkte het pauselijke gezag.

Johannes VIII, 14/12/872-16/12/882.

Hij was de laatste belangrijke paus vóór de 'ijzeren eeuw'.

Zijn pontificaat werd gekenmerkt door de verhouding tot de Karolingers en tot Photius; beide kwesties hangen samen met de dreiging van de islam. Hij steunde daarom Karel de Kale (keizerkroning 875), die echter tegen de hertogen van Spoleto niet opgewassen bleek (veroordeling van de adellijke oppositie en van Formosus, 876). Na de dood van de keizer (877) moest de paus uitwijken naar Frankrijk (Synode van Troyes, 878). Ten slotte gaf hij zijn steun aan Karel de Dikke (keizerkroning 881), die echter weinig hulp bood tegen de Saracenen, die zich langs de Garigliano vestigden.

In het schisma rond de patriarch van Constantinopel stuurde hij op vrede aan: hij stemde in met een nieuwe synode te Constantinopel (879-880). Daar wist hij dankzij zijn genuanceerd standpunt een verzoening te bewerken, die hij ook daarna handhaafde, ondanks zijn legaat Marinus (die hem opvolgde). De missionering van Methodius steunde hij met kracht: de eigen Slavische liturgie keurde hij in 880 goed. Hij werd uiteindelijk, waarschijnlijk door politieke tegenstanders uit Italië, vermoord.

Formosus, 19/9/891-4/4/896.

Hij leefde in een tijd waarin de macht die met het pausschap gepaard ging, grote wedijver onder geestelijken tot gevolg had. Door paus Johannes VIII werd de talentvolle Formosus kennelijk als een bedreiging gezien. Hij ontzette hem uit zijn ambt op beschuldiging van onder andere verraad, het ongeoorloofd verlaten van zijn bisdom en openlijke hang naar het pausschap. Johannes' opvolger Marinus I vond het kennelijk politiek opportuun om deze beslissing ongedaan te maken.

In 891 werd Formosus zelf tot paus gekozen. Dankzij zijn diplomatieke talent verbeterde hij de relaties tussen Rome en Constantinopel. Tevens droeg hij bij aan de versterking van het christendom in Noord-Europa.

Formosus heeft tijdens zijn pausschap weerstand geboden aan de hertog van Spoleto, Guido van Spoleto.

Bonifatius VI, 4/4/896-19/4/896.

Zijn pontificaat was een van de kortste uit de geschiedenis, al is niet precies bekend wanneer hij werd gekozen en overleed.

Als geestelijke was hij tot tweemaal toe uit het ambt gezet vanwege immoreel gedrag: als onderdeken en als priester. Hij werd vrij snel na de dood van Formosus onder druk gekozen. Er bestaan meer versies, waarom zijn pontificaat slechts ongeveer vijftien dagen duurde:

Hoewel zijn naam voorkomt op de lijst van pausen, werd de benoeming van Bonifatius VI in 898 ongeldig verklaard door paus Johannes IX tijdens een door hem belegde synode te Rome.

Sergius III, 29/1/904-14/4/911.

Zijn pontificaat wordt gezien als het begin van de periode die later wordt omschreven als de pornocratie. Daarmee wordt bedoeld op de invloed die de maîtresses van de pausen hadden op de gang van zaken. Volgens sommige bronnen zou Marozia, de moeder van de latere paus Johannes XI, de maîtresse van Sergius geweest zijn. Hij is de eerste paus die is afgebeeld met de pauselijke tiara.

Stefanus VII (VIII), 12/928-2/931.

Hij werd verkozen -waarschijnlijk aangewezen- door Marozia uit de familie Tusculani, die op dat moment de onbetwiste leidster was van Rome. Hij moest een soort interim paus vormen tot haar eigen zoon Johannes klaar was om paus te worden. Sommige katholieke bronnen beschouwen dit als de donkerste periode van de pauselijke geschiedenis: een periode waarin de adellijke clans in Rome het pausdom in een soort van "tijdelijke" heerlijkheid omvormden. Over Stefanus is zeer weinig bekend behalve dat hij de privileges van een aantal religieuze huizen in Frankrijk en Italië bevestigde. Hij zou net als veel andere pausen in zijn tijd kunnen zijn vermoord, maar hierover is niets bekend.

Johannes XI, 3/931-12/935.

Johannes was de zoon van Marozia en Alberik I van Spoleto, prins en sterke man van Rome, maar volgens sommigen was paus Sergius III zijn vader. Marozia was de dochter van de pausmaker Theophylactus.

Johannes stond privileges toe aan het klooster van Cluny en aan de kloosters van de hervormingsbeweging van Cluny.

Johannes stond als paus sterk onder de invloed van zijn moeder Marozia, die later hertrouwde met haar zwager, koning Hugo van Arles. De halfbroer van de paus, Alberik II, zette daarop zijn moeder gevangen.

De paus moest aanvaarden alleen nog macht te hebben in geestelijke zaken, maar onder invloed van Alberik II moest hij het pallium afstaan aan Theophylactus, de patriarch van Constantinopel, en aan Artold, de aartsbisschop van Reims (933).

Johannes XII, 16/12/955-14/5/964.

Hij werd paus in 955 en hield zich vooral bezig met de jacht zowel op wild als op vrouwelijk schoon (hoewel eerder al het celibaat was ingevoerd). Hij kwam al gauw in conflict met de adel van Italië, onder meer met Pandulf I, prins van Capua-Benvenuto.

Hij zocht steun bij de koning van Duitsland, Otto I en zorgde ervoor dat deze keizer gekroond werd, nadat de keizerstroon 38 jaar vacant was geweest. Otto beloofde hem met het *Ottonianum*, dat een flinke versterking van de pauselijke macht inhield. De keizer besefte echter dat deze paus onbetrouwbaar was. Dat bleek al gauw toen Johannes achter zijn rug betrekkingen trachtte aan te knopen met zijn vijand, de keizer van Byzantium. Daarop liet Otto de paus afzetten en eiste dat voortaan geen paus meer verkozen werd zonder zijn goedkeuring. Johannes ontsnapte echter en nam weer plaats op de troon van Petrus. Hij stierf enige tijd later, naar verluidt in het bed van een getrouwde vrouw, vermoord door haar jaloerse man.

Johannes XV, 8/985-3/996.

Hij werd dikwijls *Johannes XVI* genoemd, omdat er vóór hem kort een andere Johannes paus zou zijn geweest. Johannes XV bleef tijdens zijn pontificaat sterk onder de invloed staan van Johannes Crescentius. Zijn tussenkomst in het geschil tussen koning Ethelred II van Engeland en Richard I van Normandië leidde tot de Vrede van Rouen in 991.

Tijdens zijn pontificaat vond de eerste Heiligverklaring plaats, van Ulrich van Augsburg in 993.

Silvester II, 2/4/999-12/5/1003.

Met steun van de keizer werd Gerbert in 999 tot paus verkozen als opvolger van Gregorius. Gerbert nam de naam Silvester II aan (naar paus Silvester I, de adviseur van Constantijn de Grote). Kort nadat hij was verkozen, bevestigde Gerbert de positie van zijn vroegere rivaal Arnulf als aartsbisschop van Reims.

In 1001 vond er een Romeinse volksopstand plaats tegen de keizer, waardoor Otto en Gerbert werden gedwongen om naar Ravenna te vluchten. Otto ondernam twee vruchteloze pogingen om de controle over de stad te herwinnen en stierf tijdens een derde poging in 1002. Gerbert keerde spoedig terug naar Rome, hoewel de rebellerende edelen aan de macht bleven. Als paus trof hij energieke maatregelen tegen de wijdverspreide simonie- en concubinaatpraktijken onder de geestelijkheid.

Leo IX, 12/2/1049-19/4/1054.

Hij maakte van het college van kardinalen een kerkelijk bestuursapparaat. Dus een bestuurslaag tussen de bisschop van Rome en de plaatselijke bisschoppen. Begin Oost-Westschisma tussen de orthodoxe kerk en de westerse r.k. kerk.

Victor II, 13/4/1055-28/7/1057.

Als hoeder van keizer Hendrik IV, zoon van Hendrik III, en adviseur van keizerin Agnes van Poitou, de moeder van Hendrik IV en regentes van het Heilige Roomse Rijk, beschikte Victor II nu over enorme macht, welke hij gebruikte om de vrede zeker te stellen door het hele keizerrijk en het pausschap te versterken tegen de agressie van de baronnen.

Stefanus IX (X), 2/8/1057-29/3/1058.

Tijdens zijn ambt zette Stefanus zich in voor verschillende hervormingen. Hij streed tegen simonie en steunde een consequente invoering van het celibaat.

Nicolaas II, 6/12/1058-27/7/1061.

Onder Nicolaas II werd een begin gemaakt om een einde te maken aan misstanden binnen de katholieke kerk. Zo werd simonie verboden en werd een hernieuwd verbod ingesteld op huwelijken van geestelijken.

Alexander II, 31/9/1061-18/1/1073.

Hij voerde een steeds straffer geleid saneringsprogramma, dat simonie en lekeninvestituur bestreed, maar door de versterking van de pauselijke invloed tot conflicten leidde met de jonge Hendrik IV in Duitsland (Investituurstrijd).

Gregorius VII, 22/4/1073-25/5/1085.

In hetzelfde jaar riep Gregorius een concilie bijeen in het Paleis van Lateranen. Dit concilie streed tegen simonie en nicolaïsme (gehuwde of samenwonende priesters). Het celibaat als norm voor de geestelijkheid werd nogmaals bevestigd. Deze decreten werden in de week van 24-28 februari van het volgende jaar, onder bedreiging van excommunicatie, verder aangescherpt. Een beslissing tijdens dit tweede concilie in 1075 die pas later uiterst belangrijk bleek te zijn, was zijn *Dictatus papae* (pauselijk primaat). Dat gold ook voor de titel 'plaatsbekleder van Christus'. In de loop van de 11e eeuw werden naam en titel gereserveerd voor de bisschop van Rome, navolger van de apostel Petrus. Paus Gregorius VII (1073-1085) legde wettelijk vast dat de titel 'papa' voortaan alleen nog voor de bisschop van Rome mocht worden gebruikt. In deze verordening stelde Gregorius VII dat alleen de paus bisschoppen kon benoemen, afzetten of van bisdom doen veranderen. Deze verordening werd een belangrijke oorzaak van de Investituurstrijd. **Het verleende de paus het hoogste gezag binnen Kerk en maatschappij. De paus plaatste zich daardoor boven de bisschoppen, boven de synode en zelfs boven het canonieke recht. Deze regelgeving stelde hem ook boven de wereldlijke heersers (waaronder dus ook de Duitse keizer), die hij kon excommuniceren en derhalve impliciet afzetten.** Bovendien waren hun onderdanen in dat geval ontslagen van hun eed van trouw. Deze politiek maakte hem tot een van de twee hoofdfiguren uit de Investituurstrijd.

Doorgevoerde veranderingen:

- Celibaat voor priesters: er mochten geen getrouwde priesters meer zijn. Zij moesten zich concentreren op hun geestelijke taak. (tegen het nicolaïsme)
- Verbod op kopen van ambten door bisschoppen (de eerder genoemde simonie)
- Alle bisschoppen werden verplicht om zich in Rome te melden alwaar ze het *pallium*, de ceremoniële sjaal, in ontvangst namen van de paus en niet van de keizer.
- Verder bepaalde hij dat pausen van een hogere orde waren dan koningen en keizers, wat inhield dat zij deze lager geplaatsten ook moesten kunnen afzetten.

Paschalis II, 13/8/1099-21/1/1118.

Hij was de eerste die bij zijn troonsbestijging gekroond werd. **De tiara als symbool staat boven de kronen van de koningen en de keizers.**

Zie pausenlijst voor al de verwickelingen waarmee deze paus te maken heeft gehad.

Calixtus II, 2/2/1119-28/1/1124.

Calixtus' pontificaat begon moeilijk. Keizer Hendrik V had al tijdens Calixtus' voorganger paus Gelasius II Gregorius VIII in Rome als tegenpaus aangesteld. In 1120 wist Calixtus Rome echter in te nemen en verdreef hij Gregorius. Het jaar daarop werd Gregorius gevangengenomen en aan Calixtus uitgeleverd. Een jaar later kwam er een einde aan de Investituurstrijd met het Concordaat van Worms (1122). Calixtus bevorderde de bedevaarten naar Santiago de Compostella, waar Raymond, een andere broer van Calixtus, koning was geworden. Santiago de Compostella werd de zetel van een aartsbisdom en als *heilige stad* op dezelfde voet geplaatst als Rome en Jeruzalem.

Calixtus zat het Eerste Lateraans Concilie voor en bestreed de simonie en het concubinaat van de geestelijkheid.

Innocentius II, 14/2/1130-24/9/1143.

Hij werd op het sterfbed van paus Honorius II gekozen tot de nieuwe paus. Aangezien dit op een formeel onjuiste manier was gebeurd, werd zijn keuze door diverse kardinalen betwist en kozen ze tegenpaus Anacletus II. Dankzij de hulp van Lotharius III van het Heilige Roomse Rijk en vooral Bernard van Clairvaux wist Innocentius uiteindelijk Anacletus en diens opvolger Victor IV te verslaan. Vanaf dat moment werd zijn pontificaat niet meer betwist.

Celestinus II, 26/9/1143-8/3/1144.

Celestinus' pontificaat telde slechts 164 dagen. Belangrijkste feit werd de opheffing van het interdict dat zijn voorganger had uitgesproken over Franse steden. Dit interdict was een gevolg van het protest van de Franse koning Lodewijk VII tegen de benoeming van Pierre de la Chatre tot aartsbisschop van Bourges. Tegen de wil van de koning werd hij toch gekozen, maar door de koning ervan weerhouden zijn ambt te vervullen. Uiteindelijk zou deze twist leiden tot een strijd in Noord-Frankrijk waarbij ongeveer duizend gelovigen de dood vonden bij een brand in een kerk. Op verzoek van de Franse koning bemiddelde Celestinus in de kwestie, wat uiteindelijk leidde tot de acceptatie van de gekozen aartsbisschop.

Eugenius III, 15/2/1145-8/7/1153.

Pignatelli was afkomstig uit Pisa. Zijn geboortjaar is onbekend.

Eugenius verbleef gedurende het grootste deel van zijn pontificaat buiten Rome. Hij werd in het klooster van Farfa ingehuldigd. Rome stond onder invloed van Arnold van Brescia – die het verzet aanvoerde tegen de wereldlijke macht van de pausen. Eugenius III zocht hulp bij steden die zich tegen Rome verzetten. **Met die hulp slaagde hij er voor een poos in zijn positie in Rome te vestigen**, maar niet voor lange duur. Via Viterbo en Siena kwam hij uiteindelijk in Frankrijk terecht.

Raadpleeg de lijst van pausen, deze paus heeft met nodige problemen te maken gehad.

Adrianus IV, 8/7/1153-3/12/1154.

Als zijn eerste taak zag hij het neerslaan van het anti-pauselijk sentiment in Rome. Dat sentiment werd vertegenwoordigd door Arnold van Brescia. Zie verder de pausenlijst.

Alexander III, 7/9/1159-30/8/1181.

Zijn pontificaat werd gekenmerkt door de grote botsing met keizer Frederik I Barbarossa, die de kerkelijke politiek van zijn Salische voorgangers trachtte te hernieuwen en daartoe de Ghibellijnse tegenpausen Victor IV, Paschalis III en Calixtus III, steunde. Zie verder de pausenlijst.

Lucius III, 1/9/1181-25/11/1185.

Toen hij op 1 september 1181, één dag na de dood van Alexander, al tot paus werd gekozen te Velletri, weigerde hij de (traditionele) gelduitdeling te doen aan het volk van Rome, waardoor zijn troonsbestijging de zondag daarop (6 september 1181) in Velletri moest gebeuren. Hij kon het slechts enkele maanden (november 1181 - maart 1182) uithouden in de Sint-Jan van Lateranen en ontvluchtte Rome. Hij ging naar Velletri. Zie verder de pausenlijst. voor de vele twisten.

Clemens III, 19/12/1187-20/3/1191.

Bij de aanvang van zijn pontificaat werd hij vooreerst geconfronteerd met een zo goed als leeggelopen college van kardinalen dat nog amper 20 leden telde. In drie promoties benoemde hij de drie volgende jaren meer dan 30 nieuwe kardinalen.

In april 1189 sloot hij een vredesakkoord met Frederik I Barbarossa, het Verdrag van Straatsburg, **waardoor hij de volledige teruggave van de Pauselijke Staten bewam** en hij, als paus én bisschop van Rome, zich eindelijk weer kon vestigen in Rome.

Hij riep de christelijke koningen van Frankrijk en Engeland én de Rooms-Keizer op tot deelname aan de Derde Kruistocht (die pas tijdens het pontificaat van zijn opvolger gestalte zou krijgen).

Celestinus III, 21/3/1191-8/1/1198.

Als eerste grote daad als paus, kroonde hij Hendrik VI tot keizer van het Heilige Roomse Rijk (al gepland door zijn voorganger).

Tusculum, dat in een concurrentiestrijd met Heilige Stoel gewikkeld was, werd in zijn eerste pontificaatjaar 1191 met de grond gelijk gemaakt.

Verder veroordeelde hij het huwelijk van Alfons IX van León met Theresia van Portugal wegens te naaste bloedverwantschap en weigerde koning Filips II van Frankrijk een echtscheiding toe te staan.

Hij erkende en bevestigde de Duitse Orde (1191) en zou zowel keizer Hendrik VI als Alfons IX van León later excommuniceren, de ene omdat hij Richard Leeuwenhart gevangen achterhield, de andere omdat hij vrede sloot met de moslims op het Iberisch Schiereiland om zodoende strijd te kunnen voeren tegen Castilië. Hij zond een persoonlijk gezant naar Spanje om de vrede onder de christenen te herstellen. Dit zou pas lukken onder zijn opvolger, paus Innocentius III.

Innocentius III, 8/1/1198-16/7/1216.

Innocentius III is bekend door zijn strijd tegen de katharen, de Eerste Albigenzische Kruistocht, het uitroepen van de dramatisch verlopen Vierde Kruistocht en Vijfde Kruistocht. Hij stimuleerde, ondersteunde en legitimeerde ernstige wreedheden, zoals levend verbranden, die vermeende ketteren werden aangedaan.

Hoogtepunt en eindpunt van zijn pontificaat was het algemeen concilie van 1215 (Lateranen IV). In drie plenaire zittingen werden 71 decreten aangenomen.

- Joden (geel insigne of jodenhoed) en moslims moeten onderscheidende tekenen gaan dragen.
- De Kerkelijke tucht wordt strenger geregeld.
- De sacramenten worden vastgesteld.
- Het wordt conventen verboden een dos bij intrede verplicht te stellen.^{[2][3]}
- De Vijfde Kruistocht wordt uitgeroepen.
- Het verbod op godsoordelen.
- Afwijzen van elk manicheïstisch, kathaars dualisme af, waarin engelen een bepaalde hogere emanatie tussen de materiële en goddelijke wereld zouden innemen.
- Veroordeling van de Katharen en de Waldenzen.
- De misvierder moet voor het altaar staan, gericht naar het oosten. Dit heeft een groot gevolg gehad voor de ontwikkeling van het altaarstuk.
- Een nieuwe verkiezingsvorm voor de keuze van een paus (Latijn: *per compromissum*) door paus Innocentius III in 1215 vastgelegd in het decreet *Compilationes*. Dit had tot doel de sedis vacante tot een minimum te beperken.
- Christenen dienen op zijn minst één maal per jaar en dan vooral op Pasen de eredienst bij te wonen. Ook moesten zij biechten.

Sinds dit concilie huldigt de katholieke kerk ook de leer van de transsubstantiatie.

Zie verder de pausenlijst.

Honorius III, 18/7/1216-18/3/1227.

Het Vierde Lateraans Concilie had opgeroepen tot de Vijfde Kruistocht, die tussen 1217 en 1221 plaatsvond. Honorius wilde vooral Frederik II hierbij inschakelen, maar hoewel hij hem in 1220 tot keizer had gekroond, werkte Frederik niet mee aan dit plan. Honorius ondernam in 1218 een kruistocht in Spanje. Hij zette de bestrijding van ketters in Zuid-Frankrijk voort. Belangrijke beslissingen in zijn pontificaat waren de toewijzing aan de Franciscanen van kardinaal Ugolino da Segni, de latere paus Gregorius IX, als beschermer van deze orde. Op 22 december 1216 erkende Honorius de dominicanen. Hun naam en opdracht tot prediking keurde hij begin 1217 goed. In 1223 gaf hij zijn goedkeuring aan de regel van de franciscanen, en in 1226 keurde hij ook de regel van de karmelieten goed. Op het gebied van het kerkelijk recht vaardigde hij een eerste officiële decretalenverzameling uit na vier eerdere zogeheten *Compilationes*.

Zijn *Compilatio quinta* met daarin in hoofdzaak zijn eigen decretalen (pauselijke vonnissen in briefvorm) werd samengesteld door de jurist Tancredus. Honorius stuurde in 1226 dit kerkelijke wetboek meteen ook aan de universiteiten.

Gregorius IX, 19/3/1227-22/8/1241.

Op 19 maart 1227 werd hij tot paus gekozen. Hij raakte al snel in conflict met keizer [Frederik II](#) die hij uiteindelijk bestrafte met excommunicatie. Bij de vrede van San Germano moest hij zich echter met Frederik verzoenen, nadat de steden van Lombardije hun steun aan Gregorius hadden ingetrokken. Gregorius' pontificaat heeft op vele terreinen grote betekenis gehad. Met de bul *Parens scientiarum* onttrok hij in 1231 de universiteit van Parijs aan de zeggenschap van de bisschop. Hij droeg de universiteiten op om de werken van Aristoteles grondig te onderzoeken en van dwalingen te ontdoen, een maatregel die de theologie en filosofie in de 13e eeuw diepgaand heeft beïnvloed. Verder schakelde deze paus vanaf 1231 de orde van de Dominicanen in bij de pauselijke inquisitie tegen de katharen. Gregorius IX bemoeide zich bijzonder met het canonieke recht. Hij belastte de Spaanse jurist Raymundus van Peñafort, een dominicaan, in 1230 met de opdracht een kerkelijk wetboek samen te stellen uit de duizenden decretalen (pauselijke vonnissen in briefvorm) van zijn voorgangers en hemzelf. In 1234 leidde dit tot de publicatie van de *Decretales Gregorii IX*, ook bekend onder de betiteling *Liber Extra*. Verder stichtte hij bijvoorbeeld in 1233 de universiteit van Toulouse.

Gregorius IX is bekend vanwege een bul tegen hekserij, die hij uitvaardigde op 13 juni 1233, getiteld: *Vox in Rama* ("Een stem in Rama"). Deze bul ging over duivelsverering die zou plaatsvinden in vergaderingen van heksen. Duivels en heksen moesten volgens Gregorius IX door de inquisitie berecht worden.

Innocentius IV, 25/6/1243-7/12/1254.

Hij werd gerekend tot de 'vredespartij', die tot vrede met de keizer van het Heilige Roomse Rijk wilde komen, maar 28 juni herhaalde hij de 'banvloek', die over Frederik II van Hohenstaufen was uitgesproken door paus Gregorius IX. Ook Innocentius IV was niet op vrede uit, maar de **'absolute alleenheerschappij van de Kerk'**.

Gregorius X, 1/9/1271-10/1/1276.

Na de dood van paus Clemens IV was de zetel van Petrus bijna drie jaar lang vacant geweest als gevolg van strijd tussen Franse en Italiaanse kardinalen. Uiteindelijk besloten de inwoners van Viterbo, waar het conclaaf bijeen was, de kardinalen op te sluiten en op water en brood te zetten, totdat zij een paus gekozen zouden hebben. Als compromiskandidaat werd de Luikse aartsdiaken van Italiaanse afkomst Tebaldo Visconti op 1 september 1271 gekozen in het Petrusambt. Op 27 maart 1272 werd hij als paus Gregorius X geïncroneerd.

Gregorius X riep al in maart 1272 een algemeen concilie bijeen, dat op 1 mei 1274 plaats had in Lyon en de geschiedenis inging als het Tweede concilie van Lyon. Op het Tweede concilie van Lyon kwam het daarnaast op initiatief van keizer Michael VIII van Byzantium tot een einde van het Grote Schisma van 1054. Dit akkoord werd reeds in 1282 herroepen door Michaëls zoon Andronikos II Palaiologos. Tot slot werd de procedure voor een pauskeuze vastgelegd, die tot paus Paulus VI (1963-1978) ongewijzigd bleef.

Sinds het begin van de kruistochten was geweld en verdrijving van joden een toenemend verschijnsel in Europa geworden. Zie verder de pausenlijst.

Martinus IV, 22/2/1281-28/3/1285.

Simon de Brion was voor zijn pausverkiezing kanselier (1260-1261) van koning Lodewijk IX van Frankrijk en als kardinaal (1261) was hij legaat van achtereenvolgende pausen in Frankrijk (1261-1281). Hij voerde de onderhandelingen die leidden tot de overname van Sicilië door Karel van Anjou. Zijn pausverkiezing gebeurde onder druk van Karel van Anjou (1281). Wegens anti-Franse gevoelens in Rome, kon hij na zijn verkiezing niet naar het Vaticaan keren.

Hij steunde de pogingen van Karel van Anjou om het Latijnse Keizerrijk van Constantinopel te herstellen en excommuniceerde keizer Michaël VIII van Byzantium. De politiek van Martinus om Karel van Anjou te steunen heeft ertoe bijgedragen om de hereniging met Byzantium die paus Gregorius X in 1274 tot stand had gebracht, te vernietigen. De paus werd getroffen door de Siciliaanse Vespers (1282), die door keizer Andronicus II van Byzantium ondersteund werden. Deze brachten koning Peter III van Aragón op de troon van Sicilië, waarop paus Martinus IV Peter III excommuniceerde.

Nicolaas IV, 18/2/1288-4/4/1292.

Hij was de eerste Franciscaan die tot paus verkozen geworden is; anderzijds was ook Nicolaas III als een van zijn onmiddellijke voorgangers mecenas en vriend van de Orde.

De nieuwe paus zette de Siciliëpolitiek van zijn voorganger voort en verklaarde de aanspraken van Karel II van Napels op de kroon van Sicilië ongeldig.

Bewaard zijn vooral zijn renovatie respectievelijk voltooiing van de apsismozaïeken in de Sint-Jan van Lateranen – waarbij hij met behoud van de inhoud van de oude mozaïeken er Franciscus van Assisi en Antonius van Padua alsook zichzelf aan liet toevoegen – en in de basiliek van Santa Maria Maggiore; daar liet hij ook op de façade, die vandaag de dag is bedekt, mozaïeken aanbrengen. Paus Nicolaas IV was ook stichter van de universiteiten van Montpellier en Lissabon. Zie verder de pausenlijst.

Celestinus V, 5/7/1294-13/12/1294.

Hij leek de ultieme vervulling van het verlangen naar een *Papa Angelicus*, een uitgesproken heilige en onwereldse paus die de **Kerk kon hervormen en ontdoen van politieke invloeden**, en de wereld kon voorbereiden op de wederkomst van Christus. Waar directe voorgangers van Celestinus hun morele geloofwaardigheid op het spel hadden gezet door hun voornaamste spirituele wapens in te zetten voor politieke doeleinden, leek er nu sprake van een neutrale en uitgesproken charismatische paus.

Celestinus was echter niet opgewassen tegen de financiële en politieke complexiteiten van het pausambt, die hij niet met de voor hem gebruikelijke wapens van gebed en vasten het hoofd kon bieden. Zes maanden na zijn aantreden deed hij op 13 december 1294 afstand van zijn ambt in het Castel Nuovo in Napels. Zijn abdicatietoespraak was geschreven door kardinaal Gaetani, die hem als Bonifatius VIII zou opvolgen, en hem van advies had gediend met betrekking tot de rechtmatigheid van zijn aftreden. Om moeilijkheden (vooral van de zijde van de Spirituelen) te voorkomen, hield Bonifatius VIII zijn voorganger tot zijn dood in verzekerde, kloosterlijke, bewaring in het kasteel van Fumone. Bijgestaan door twee monniken van zijn orde stierf Celestinus daar op 81-jarige leeftijd.

Bonifatius VIII, 24/12/1294-11/10/1303.

In 1301 formuleerde Bonifatius VIII de bul *Unam sanctam*, in de context van het conflict met Filips IV van Frankrijk. Het bevat een zeer scherp standpunt ten aanzien van de suprematie van de pausen. Hierin stelde Bonifatius **dat het voor ieder menselijk schepsel noodzakelijk was voor zijn redding zich te onderwerpen aan de Paus**.

Benedictus XI, 22/10/1303-7/7/1304.

Hij raakte verwickeld in conflicten met de kardinalen die tot de Romeinse familie Colonna behoorden. De spanning liep zo hoog op dat hij in 1304 Rome verliet en naar Perugia ging. Het grootste probleem

van zijn pontificaat was het conflict met de Franse koning Filips de Schone. Hij deed concessies aan Frankrijk, zoals het vrijwel geheel intrekken van de bul *Clericis Laicos* van 1296, maar hij dreigde Guillaume de Nogaret en zijn helpers, de daders van de aanslag te Anagni op Bonifatius VIII, met excommunicatie. Hij trok diens bul *Super cathedram* (1301) in, die de rechten van de bedelorden om te preken en biecht te horen had ingeperkt.

Clemens V, 5/4/1305-20/4/1314.

Hij trok met zijn gevolg in 1309 naar Avignon en luidde de zogenaamde Babylonische ballingschap der pausen in.

Het Concilie van Vienne was bepalend voor het lot van de tempeliers. Op 3 april 1312 deelde de paus mee dat hij besloten had de tempelorde op te heffen zonder haar te veroordelen voor ketterij. Met de bul *Vox in Excelso* schafte hij de tempelorde af, met de bul *Ad Providam* droeg hij hun bezittingen over aan de hospitaalridders. Clemens was niet bij machte geweest om weerstand te bieden aan de druk van de Franse koning.

Clemens V bundelde zijn eigen decretalen samen met de constituties van het concilie van Vienne tot een eigen verzameling, de *Clementinae Constitutiones*. Door zijn plotselinge dood ging de officiële toezending aan de universiteiten van deze verzameling niet door. Zijn opvolger, paus Johannes XXII, zorgde ervoor dat dit in 1317 alsnog gebeurde. Vooral de decretaal "Saepe contingit" (Clem. 5.11.2) is van belang, omdat hierin minimumvereisten voor een naar canoniek recht correct proces werden vastgelegd. Zie verder de pausenlijst.

Johannes XXII, 7/8/1316-4/12/1334.

Na een sedisvacatie van meer dan twee jaar, werd hij op 7 augustus 1316, na een bijzonder lastige en ingewikkelde verkiezingsprocedure, tot paus verkozen, met de steun van de toekomstige koning Filips V van Frankrijk en van koning Robert van Napels. De 67-jarige kardinaal Duèze leek een compromisfiguur: gezien zijn leeftijd en zijn zwakke gezondheid dachten zijn kiezers dat hij slechts een overgangspaus zou zijn. In werkelijkheid duurde zijn pontificaat achttien jaar. Hij was de tweede paus in Avignon; hij vergrootte de pauselijke staat Comtat Venaissin met de aankoop van de Enclave des papes in het naburige prinsdom.

Tijdens zijn pontificaat voerde hij belangrijke bestuurlijke en financiële hervormingen in de Kerk door. Hij reorganiseerde de werking van de Romeinse Curie, ontnam aan de kanunniken van de kathedrale kapittels het recht de bisschoppen te kiezen, en sleutelde aan de omvang van de bisdommen door de meest uitgestrekte te splitsen of er de grenzen van te verleggen. Hij saneerde de financiële toestand van de kerk door de invoering van een pauselijk belastingsysteem, de zgn. *annaten*. Zijn benoemingen voor het College van Kardinalen betroffen, met een paar uitzonderingen, haast allemaal Fransen. Hij werd beschuldigd van nepotisme door schenkingen en kerkelijke ambten aan vrienden en verwanten toe te kennen.

Benedictus XII, 20/12/1334-25/4/1342.

Hij was paus in het tijdvak van de Babylonische ballingschap der pausen (1309-1376). Hij begon met de bouw van het Pausenpaleis in Avignon waar de pausen sinds 1309 verbleven. Zelf sober en eenvoudig levend streefde hij ernstig naar hervorming en versobering bij de kloosterorden. Zijn pogingen om het conflict tussen Engeland en Frankrijk op te lossen mislukten: in 1337 begon wat later de Honderdjarige Oorlog (1337-1453) is gaan heten.

In 1334 gaf hij aan Petrarca de opdracht om de wensen van Rome in een gedicht uit te drukken. Dezelfde Petrarca werd tijdens het pontificaat van Benedictus XII op het Capitool te Rome tot dichter gekroond.

Het onderzoek van Jacques Fournier naar de katharen van Montailou is bekend geworden door de editie en vertaling van zijn inquisitieregisters - bewaard in de Vaticaanse Bibliotheek - door Jean Duvernoy en de studie erover van Emmanuel Le Roy Ladurie uit 1975, *Montailou, village occitan*.

Clemens VI, 7/5/1342-6/12/1352.

Paus Clemens kocht Avignon voor de pausen en voerde oppositie tegen keizer Lodewijk de Beier. Tijdens de pest van de jaren 1348-1350 verleende hij asiel aan de joden in Avignon. Hij veroordeelde de flagellanten, die al boete doend door Europa trokken en de joden de schuld gaven van de pest. Zelf ging hij wonen op de binnenplaats van het Avignon en liet kampvuren aansteken om zich heen, om de lucht te zuiveren. Doordat de vlooiën die de pest droegen inderdaad werden tegengehouden door het vuur, werd hij niet ziek. In 1342 benoemde hij vijf van zijn neven tot kardinaal, en in 1348 nog eens drie van zijn neven, waaronder Pierre Roger, de latere paus Gregorius XI.

Innocentius VI, 18/12/1352-12/9/1362.

Hij was een van de pausen tijdens de Babylonische ballingschap der pausen en verbleef dus in Avignon in plaats van Rome. Zijn poging, in 1354, om via kardinaal Albornozy en Cola di Rienzo de

macht in Rome terug te krijgen, liep op niets uit. Wel kwam het Verdrag van Brétigny, dat voor een negenjarige onderbreking in de Honderdjarige Oorlog zorgde, mede door zijn invloed tot stand.

Urbanus V, 28/9/1362-19/12/1370.

Hij resideerde in Avignon tijdens de Babylonische ballingschap der pausen (1309-1376). In 1367 ging de paus terug naar Rome, daartoe overgehaald door Birgitta van Zweden, Petrarca en keizer Karel IV maar na drie jaar keerde hij terug naar Avignon.

Hoewel hij zelf geen kardinaal was bij zijn pausverkiezing, benoemde hij onder meer zijn broer Angelic de Grimoard en de neef van paus Clemens VI tot kardinaal.

Hij stichtte de universiteiten van Krakau, Wenen en Orléans.

Tijdens zijn bestuur werd de kloosterorde van de birgittinessen, opgericht door Birgitta van Zweden, bevestigd.

Gregorius XI, 30/12/1370-27/3/1378.

Op de leeftijd van 18 jaar (1348) schonk zijn oom Clemens VI hem de kardinaalshoed. Hij werkte na dien zijn studies in theologie en kerkelijk recht af. Bij zijn pausverkiezing in 1370 werd hij 's anderen-daags tot priester gewijd en een dag later tot bisschop. Gregorius XI was degene die de pauselijke residentie van Avignon, waar de pausen sinds 1309 hadden geresideerd, in 1376 terug verplaatste naar het Vaticaan. Dit mede op aandringen van de mystica Catharina van Siëna. Het gevolg was het Westers Schisma, dat duurde tot het Concilie van Konstanz in 1417.

Urbanus VI, 8/4/1378-15/10/1389.

Geconfronteerd met het ronduit agressieve volk opteerden de radeloze kardinalen uiteindelijk, na een turbulent **conclaaf** van drie maanden, voor iemand buiten hun kring. Hun keuze viel op de zachtmoedige, onopvallende en gemakkelijk te beïnvloeden Bartolomeo Prignano, de laatste niet-kardinaal die tot paus werd gekozen. Ze hadden gedacht hem ertoe te kunnen bewegen hun hartenwens te vervullen en naar Avignon terug te keren, maar hadden al spoedig redenen te over om hun beslissing te betreuren. **Eenmaal op de troon, verheven boven de adellijke kardinalen die hem vroeger nooit hadden zien staan, ontpopte Prignano, die de naam Urbanus VI had aangenomen, zich al snel tot een kwaadaardige tiran die razend tekeer ging en niet voor lijfstraffen terugschrok.**

De overwegend Franse kardinalen, vreselijk geschrokken, zetten nu een catastrofale ketting van gebeurtenissen in gang door hun toevlucht te nemen tot een drastische en ongehoorde ingreep: ze verklaarden dat ze door het Romeinse volk onder zware druk waren gezet en daardoor een verkeerde beslissing hadden genomen, trokken openlijk de geldigheid van Urbanus' verkiezing - en dus hun eigen handelingen - in twijfel, en kozen nog datzelfde jaar 1378 een tegenpaus, Clemens VII, **de verantwoordelijke voor het bloedbad van Cesena**. Deze vertrok onmiddellijk met zijn volgelingen naar Avignon, de wereld berichtend dat hij de enige echte paus was. Urbanus VI wist zich echter te handhaven.

De christelijke wereld werd nu gedwongen te kiezen. Frankrijk, Spanje en Portugal schaarden zich achter Clemens; Italië, het Heilige Roomse Rijk, Vlaanderen en Engeland achter Urbanus VI. Door deze situatie ontstond het **Westers Schisma**.

Gregorius XII, 30/11/1406-4/7/1415.

Hij werd gekozen in een tijd van grote verdeeldheid binnen de Rooms-Katholieke Kerk, het Westers Schisma.

Na zijn verkiezing wilde Gregorius aanvankelijk toenadering zoeken tot Benedictus XIII om samen tot een oplossing te komen. Afsproken werd om een bijeenkomst te organiseren in het Italiaanse Savona in Ligurië.

Beide pausen lieten echter verstek gaan, waarop het concilie besloot om beide pausen af te zetten.

Voor verdere verwickelingen zie verder de pausenlijst.

Martinus V, 11/11/1417-20/2/1431.

Volgend op het Westers Schisma was de periode van het conciliarisme aangebroken, een periode waarin de kardinalen eisten, dat de paus iedere 5 jaar een algemeen concilie zou bijeenroepen. Het eerste concilie werd bijeengeroepen in april 1423 te Pavia, maar werd verplaatst naar Siena vanwege een uitbraak van de pest. Door de geringe belangstelling werd het concilie al op 26 februari 1424 ontbonden, waarbij Martinus verzekerde, dat het volgende concilie in 1431 te Bazel zou plaatsvinden, waaraan hij overigens zelf niet meer zou deelnemen door zijn overlijden.

Hoewel het accent van zijn pontificaat lag op wereldlijke zaken, heeft Martinus V ook geprobeerd enige misstanden binnen de kerk op te lossen, overigens met weinig succes. Een van zijn beoogde hervormingen was de uitsluiting van de wereldlijke macht op de benoemingen binnen de kerk, voornamelijk die van Frankrijk.

In 1418 werd Martinus V benaderd door een Joodse delegatie om op te treden tegen de door de tegenpaus Benedictus XIII uitgevaardigde maatregelen tegen de Joden. De paus zegde toe zich uit te laten over de misstanden, waarbij hij de pogroms en aanklachten wegen rituele moorden verbood. Het effect was echter zeer beperkt.

Een andere kwestie was zijn poging op te treden tegen diverse hervormingsbewegingen. Zo riep hij op tot een kruistocht tegen de Hussieten in Bohemen en liet hij in 1428 alsnog de stoffelijke resten van John Wyclif verbranden en de as in de rivier de Swift verstrooien.^[5]

Een poging om de Grieks-orthodoxe Kerk weer onder de hoede van Rome te brengen zou worden voortgezet onder zijn opvolger, Eugenius IV.

Martinus en Nederland.

Een conflict met Martinus ontstond aangaande de opvolging van de bisschop van **Utrecht**. **Na de dood van bisschop Frederik van Blankenheim wees het Utrechtse kapittel Rudolf van Diepholt aan als zijn opvolger, een keuze die door de paus niet werd geaccepteerd. Hierop werd Rhabanus van Helmstatt op 7 juni 1424 benoemd, die zich echter al snel terugtrok uit angst voor vijandigheden, waarop Zweder van Culemborg op 6 februari 1425 door de paus werd aangesteld als de nieuwe bisschop.** In 1426 werd van Culemborg echter de stad uitgejaagd, waarop Martinus reageerde met het in de ban doen van Rudolf van Diepholt. Pas onder Martinus' opvolger, paus Eugenius IV, zou een einde aan het conflict komen en werd Rudolf van Diepholt erkend als bisschop van Utrecht.

Eugenius IV, 3/3/1431-23/2/1447.

Het conclaaf vond plaats in de sacristie van de basiliek Santa Maria sopra Minerva, omdat op dat moment het Vaticaan te onveilig werd geacht. Tijdens de voorbespreking van het conclaaf werd bepaald, dat de nieuwe paus de helft van de pauselijke inkomsten met de kardinalen zou delen en dat de paus met het College van Kardinalen alle grote vragen op religieus en wereldlijk gebied zou bespreken.

Al in de eerste stemronde op 3 maart 1431 werd Gabriele Condulmer unaniem gekozen en nam de naam Eugenius IV aan. De kroning volgde op 11 maart 1431 en werd uitgevoerd door Lucido de' Conti in de Oude Sint-Pietersbasiliek.

In de bul *Doctoris gentium* (18 september 1437) verplaatste Eugenius het Concilie van Bazel definitief naar Ferrara. Zie verder de pausenlijst.

Nicolaas V, 6/3/1447-24/3/1455.

In het jaar 1452 vaardigde paus Nicolaas V een bul uit, getiteld *Dum Diversas* ('Doctrines van Ontdekking'), waarmee de prins van Portugal Hendrik de Zeevaarder het recht kreeg Saracenen, heidenen en andere ongelovigen tot slaaf te maken, hun nakomelingen inbegrepen. Deze bul legitimeerde de koloniale slavenhandel. Rond die tijd begonnen de expedities naar India, die werden gefinancierd met slavenhandel. Deze goedkeuring van de slavernij werd in zijn Bul *Romanus Pontifex* in 1455 opnieuw bevestigd en uitgebreid.

Calixtus III, 8/4/1455-6/8/1458.

Calixtus III deed op grote schaal aan nepotisme, naar de gewoonte van zijn tijd. Zijn verwanten werden steeds voorgetrokken, en op veel posten werden Catalanen benoemd. Hij was een oom van Rodrigo Borgia, een van de twee neven die hij in 1456 tot kardinaal verhief. Rodrigo maakte hij tot kapitein van het pauselijke leger en tot vicekanselier van de curie, een van de best betaalde ambten. Later zou deze neef het zelf tot paus brengen, met de naam Alexander VI. Calixtus verhief ook diens broer Luis Juan del Milà tot kardinaal, aanvankelijk in pectore wegens de verwachte ophef die dat zou maken. Luis werd tevens tot commandant van de Engelenburcht benoemd. De van oorsprong Spaanse Borgia-familie zou nadien nog een geduchte rol spelen in Italië.

Pius II, 19/8/1458-15/8/1464.

Het pontificaat van Pius II werd gekenmerkt door zijn streven Europa te behouden voor het christendom. Op een congres te Mantua in 1459 werd er tot een kruistocht tegen het Ottomaanse Rijk besloten, maar door problemen met Frankrijk, Hongarije en het Heilige Roomse Rijk ging dit niet door. Hij stierf aan de koorts tijdens de voorbereidingen van een pauselijke kruistocht in de haven van Ancona.

Pius' idee van het christendom als unificerende godsdienst voor het toen zeer versnipperde Europa, vertaalt zich in zijn omgang met architectuur. Hij zet de architectuur in om de grootsheid van het christendom te tonen^[11]. Een goed voorbeeld daarvan is de *Benedictijnse Loggia* op het Sint-Pietersplein te Rome. Deze was zeer prominent aanwezig, er werden vaak ceremonies gehouden voor grote groepen gelovigen en kon op die manier veel invloed uitoefenen. Ze was de representatie van het christendom in Rome, van de unificatie van het christendom in Europa, net zoals vele andere gebouwen waarvoor Pius II de opdracht gaf^[12]. Zijn gebouwenpolitiek droeg steeds dit religieus motief met zich mee. Naast deze wereldlijke doelstelling, verloor Pius nooit het historische aspect van architecturale representatie uit het oog. Met zijn stedelijke projecten in Siena en Pienza, wilde Pius II zijn

naam als paus in het stadsbeeld vereeuwigen. Dit leidde tot een uitgebreid patrimonium dat een sterke impact zou kennen op de algemene renaissanceontwikkeling in stedelijke context.

Paulus II, 30/8/1464-26/7/1471.

Bij de besprekingen voorafgaand aan het conclaaf eisten de kardinalen, dat er harde afspraken gemaakt zouden worden, die golden voor de nieuwe paus. Deze afspraken kwamen voort uit de frustratie die de kardinalen hadden gehad tijdens het pontificaat van Pius II, waarbij de macht van de kardinalen danig aan banden was gelegd. In een document werd bepaald, dat de nieuwe paus moest toezien op en het handhaven van:

- uitbreiding van de invloed van het College van Kardinalen, waarbij de paus meer als voorzitter van het college werd
- kardinaalsbenoemingen mochten alleen plaatsvinden met toestemming van het College; het maximaal aantal kardinalen in het college mocht slechts 24 bedragen
- tijdens zijn pontificaat was het de paus slechts toegestaan één kardinaal-nepoot te benoemen, die bovendien ook ouder moest zijn dan 30 jaar
- de paus moest zich richten op de strijd tegen het [Ottomaanse Rijk](#)
- de paus mocht Rome niet verlaten zonder toestemming van een meerderheid van de kardinalen en mocht Italië niet verlaten zonder algehele toestemming van het College van Kardinalen
- het bijeenroepen van een concilie binnen drie jaar na aantreden van de paus

Al deze besluiten moesten door de nieuwe paus aanvaard worden en ondertekend (iets wat Barbo ook aanvankelijk zou doen, maar eenmaal tot paus gekozen werd het document ontkracht).

Al snel na zijn aantreden maakte Paulus II duidelijk, dat hij geen gehoor zou geven aan de verkiezingscapitulatie. **Volgens de kerkelijke doctrine gold, dat het bestuur van de kerk een monarchaal karakter droeg, waarbij de paus de hoogste macht uitoefende.**

Zie verder de pausenlijst.

Sixtus IV, 9/8/1471-12/8/1484.

Op 9 augustus 1471 werd hij de opvolger van Paulus II. De uiterlijke glans, die hij op het gebied van kunst (Sixtijnse Kapel) en wetenschap aan de Kerk bezorgde, steekt schril af tegen de wantoestanden die bij de Romeinse Curie heersten. Sixtus maakte zich schuldig aan nepotisme en onderging een noodlottige invloed van zijn gunstelingen.

Zoals hij handelde, handhaafde hij in ieder geval het contact tussen Kerk en wereld. Dat hij daarbij de 'zaken des geloofs' niet uit het oog verloor, **bewijst zijn ijveren voor de Mariaverering, met name voor de cultus van Maria's Onbevleete Ontvangenis, zijn verdediging van de pauselijke onfeilbaarheid** en zijn vergaande begunstiging van de Franciscanerorde, al deed op dit laatste punt voorliefde voor het instituut waartoe hij zelf behoord had hem zozeer de maat uit het oog verliezen, dat hem dit terecht tot een verwijt kon worden gemaakt. Zie verder de pausenlijst.

Innocentius VIII, 29/8/1484-25/7/1492.

Giovanni Battista Cibo werd na een roerig studentenleven in 1467 bisschop van Savona en in 1473 kardinaal. In een turbulent Rome, waar Rodrigo Borgia (de latere Alexander VI) en Giuliano della Rovere (de latere Julius II) elkanders kandidatuur bestreden, wist hij zich op 29 augustus 1484 tot opvolger van paus Sixtus IV te laten kiezen.

Door de slechte financiële situatie die Sixtus had nagelaten, moest hij nu eens zijn mijter, dan weer zijn tiara in pand geven bij de Romeinse bankiers. Net als zijn voorganger verkocht hij ambten aan de meestbiedenden en dat waren niet noodzakelijk de meest onbaatzuchtigen.

Innocentius was ziekelijk, onzelfstandig en niet hervormingsgezind. Het boek van de humanist Pico della Mirandola 'De dignitate hominis' werd in 1486 veroordeeld, evenals diens project voor een wereldcongres van filosofen.

De paus werd voortdurend geconfronteerd met een lege schatkist. **Daarom creëerde hij nieuwe ambten en kende ze toe aan de hoogste bieders.**

Zijn oudste zoon Franceschetto Cybo (1450-1519, verwekt door 18-jarige Giovanni Battista Cibo, huwde met een telg uit de Medici-dynastie, zijn vader was als bisschop van Savona de kerkelijke bedienaar. Zie verder de pausenlijst.

Alexander VI, 11/8/1492-18/8/1503.

Op 6 augustus 1492 begon in de Sixtijnse Kapel het conclaaf, dat Rodrigo Borgia koos als opvolger van paus Innocentius VIII. Daarbij speelde simonie een doorslaggevende rol. Zo beloofde Borgia kardinaal Ascanio Maria Sforza als vicekanselier aan te stellen en schonk hij hem zijn paleis met alles erop en eraan; aan kardinaal Giovanni Battista Orsini gaf hij de steden Monticelli, Soriano en Colonna, aan kardinaal Giovanni Michiel het bisdom Portus, aan Scelfatano de stad Nepi. Van de 23 kiezers waren er maar vijf die de steekpenningen weigerden.

Een van zijn eerste daden als paus was de verdeling van het door Christoffel Columbus ontdekte Amerika. Portugal en Spanje maakten beide aanspraak op de 'nieuwe wereld'. Paus Alexander heeft met de bul *Inter caetera* de gebieden verdeeld.

Alexander VI had een maîtresse: Vannozza dei Cattanei (1442-1518). Toen Borgia paus Alexander VI werd, erkende Vannozza dat ze de moeder was van zijn vier nog in leven zijnde kinderen Juan, Cesare, Joffre en Lucrezia. (dit ondanks het celibaat).

Op 31 december 1494 werd Rome door de Fransen bezet. Vanuit de Engelenburcht onderhandelde Alexander VI over een compromis. Op 15 januari 1495 trok Karel VIII, opnieuw verzoend met de paus, op veroveringstocht naar Napels. Zijn overwinning gaf aanleiding tot de oprichting van de Heilige Liga - de keizer, de paus (Rome), Venetië en Milaan - die hem op 6 juli versloeg in Fornovo.

Julius II, 31/10/1503-21/2/1513.

Door simonie werd Giuliano uiteindelijk eind oktober 1503 tot paus gekozen, als opvolger van Pius III, de opvolger van Alexander, die na slechts vier weken in het ambt was gestorven. Julius' pontificaat duurde ruim negen jaar. Hij stelde zich ten doel het onder paus Alexander grotendeels verloren gebied van de Kerkelijke Staat terug te winnen. Ook de heropbouw van de stad Rome kreeg zijn volle aandacht. Hij trok daarvoor vele kunstenaars aan, van wie sommigen nog in onze tijd grote bekendheid genieten.

Op religieus-politiek gebied probeerde hij een schisma in de Kerk te voorkomen door het bijeenroepen van het Vijfde Lateraans Concilie (1512-1517).

Voor verdere informatie zie lijst van pausen (Wikipedia) o.a. voor zijn bemoeienissen met de Borgia's, Venetië, Frankrijk.

Om tegemoet te komen aan de kritiek betreffende de wijze waarop de afgelopen jaren een pauskeuze tot stand gekomen was, vaardigde Julius II de bul *Cum tanto Divino* uit, waarin paal en perk gesteld werd aan omkooppraktijken tijdens een conclaaf. Kardinalen die zich hieraan schuldig maakten zouden direct worden geëxcommuniceerd en een eventueel gekozen paus zou als ketter beschouwd worden. Tijdens het Vijfde Lateraans Concilie werd dit standpunt bevestigd in een andere bul, *Si summus rerum opifex*.

Adrianus VI, 9/1/1522-14/9/1523. De enige Nederlandse paus.

Het eerste bericht van zijn verkiezing tot paus op 9 januari ontving hij op 22 januari te Vitoria.

Voor uitgebreidere berichten over zijn pontificaat: zie de lijst van pausen.

Clemens VII, 26/11/1523-25/9/1534.

Hij was grotendeels verantwoordelijk voor de sterke verspreiding van de Reformatie in de noordelijke Europese landen. Door zijn afwachtende en diplomatieke houding, en zijn categorische weigering om op verzoek van de keizer een algemeen concilie bijeen te roepen, verknoeide de paus niet alleen een mogelijkheid de verzoening tussen de Kerk en de Reformatie te realiseren, zijn onhandige optreden in de echtscheiding van Hendrik VIII van Engeland, die hij in 1533 excommuniceerde, leidde ook tot de afscheiding van de Anglicaanse Kerk. Hij toonde evenmin sympathie voor de hervormingsbewegingen die binnen de kerk al actief waren, en die later zouden leiden tot de stichting van religieuze orden als de jezuïeten, ursulinen en kapucijnen.

Paulus III, 13/10/1534-10/11/1549.

Na de dood van Clemens VII werd hij verkozen tot paus. Een sterk staaltje van nepotisme was zijn benoeming van zijn kleinzonen Alessandro Farnese (14 jaar) en Ascanio Sforza (16 jaar) tot kardinaal. Toch zag hij blijkbaar wel in dat de Katholieke Kerk zichzelf mede door dit soort praktijken in diskrediet had gebracht, want al snel begon hij te hameren op de noodzaak van hervormingen in de Kerk. Al onder zijn voorgangers was er binnen de Kerk een conflict ontstaan tussen de katholieken en de protestanten. Maarten Luther had in 1517, aangespoord door de decadente levensstijl van de geestelijken en de pausen in het bijzonder alsmede de handel in aflaten, 95 stellingen gepubliceerd. Hierin sprak hij zich uit voor grondige hervormingen in het kerkwezen. Als reactie hierop had paus Leo X hem in 1521 geëxcommuniceerd.

In 1542 richtte Paulus III de centrale Romeinse inquisitie op, de *Congregatio Romanae et Universalis Inquisitionis*, bestaande uit zes kardinalen. Hierdoor werd de inquisitie van de gehele wereld gecentraliseerd. In Spanje bestond al sinds 1478 een nationale versie van dit orgaan. In 1908 werd de naam door paus Pius X veranderd in Congregatie van het Heilig Officie en sinds 1965 heet zij de Congregatie voor de Geloofsleer.

Niet lang hiervoor, in 1539, had de ascetische Spaanse priester Ignatius van Loyola een bezoek aan Rome gebracht waar hij grote indruk maakte met zijn geloofsijver. In 1534 had hij samen met een aantal andere studenten in Parijs de *Sociëteit van Jezus* opgericht, beter bekend onder de naam jezuïeten. In 1540 keurde paus Paulus III deze sociëteit goed, door middel van de bul *Regimini*

militantis ecclesiae (= 'Voor het bestuur van een strijdbare kerk'). De jezuiten zouden later te boek staan als de felste tegenstanders van de Reformatie.

De wens om een concilie bijeen te roepen om de scheuring in de Kerk te lijmen was al lang aanwezig. In 1545 zou het uiteindelijk zover komen, maar zonder afgevaardigden van protestantse zijde.

Julius III, 7/2/1550-29/3/1555.

Bij het conclaaf van 1549-1550 waren de 48 kiesgerechtigde kardinalen verdeeld in drie elkaar tegenwerkende facties: de groep Franse kardinalen, de keizersgezinden en de groep aanhangers van kardinaal Alessandro Farnese, kleinzoon van de net overleden Paulus III. Na tien weken werd kardinaal del Monte verkozen als compromis-kandidaat en hij nam de naam Julius III aan. Kort na zijn verheffing tot paus maakte hij van Innocenzo Ciochi del Monte, een zeventienjarige jongen die hij in Parma van de straat gehaald, kardinaal. Julius III zou dweperig verliefd zijn geweest op Innocenzo.

Tijdens zijn pontificaat was hij een voorstander van kerkhervorming. Zodoende steunde hij de jezuiten en deed hij pogingen om het overleg in het Concilie van Trente op koers te houden. Daarnaast was Julius III verheugd met de troonsbestijging van Maria I van Engeland waardoor Engeland weer katholiek zou worden. Daarnaast had hij belangstelling voor het werk dat Michelangelo verrichtte aan de Sint-Pietersbasiliek. Tevens stelde hij Giovanni Pierluigi da Palestrina aan als koormeester van zijn hofkapel.

Hij trok zich liever terug tot het leiden van een luxueus leventje en verviel in een politiek van nepotisme. De banketten die hij als paus hield ontaarden in homo-erotische orgieën na het vertrek van belangrijke gasten. Ook spendeerde hij grote sommen geld aan zijn landhuis Villa Giulia.

Paulus IV, 23/5/1555-30/4/1559.

Als paus weigerde hij het Concilie van Trente te heropenen. Met de bul "Cum nimis absurdum sit" legde hij de joden in Rome een aantal beperkingen op en verplichtte hij hen in het ghetto te wonen. In 1559 kondigde hij een nieuwe indeling van de bisdommen af voor de Habsburgse Nederlanden met de bul Super universas. Verder gaf hij de opdracht aan Daniele da Volterra, die sindsdien spottend "il braghettone" (= "de broekenmaker") wordt genoemd, de naakte figuren uit Het laatste oordeel van Michelangelo van schaamlappen te voorzien.

Pius IV, 26/12/1559-9/12/1565.

Op zijn instigatie werd in 1562 het [Concilie van Trente](#), dat onder [paus Julius III](#) geschorst werd, heropend. Door zijn grote juridische en diplomatieke gaven werd het Concilie succesvol afgerond in 1563.

Enkele realisaties en besluiten van het concilie:

- Vaststelling van de canon van de Bijbel, de lijst van gewijde boeken (= Heilige Schrift; Oude en Nieuwe Testament).
- **De openbaring bestaat enkel uit de Heilige Schrift en de kerkelijke traditie.**
- De Vulgata, de Latijnse Bijbelvertaling, wordt voor de rooms-katholieken tot standaardtekst van de Heilige Schrift verklaard.
- De geloofswaarheden van de erfzonde, de zaligmaking, de zeven sacramenten, de transsubstantiatie, de aflaten, de heiligenverering en het vagevuur worden opnieuw verduidelijkt en bevestigd.
- Het Latijn is de enige liturgische taal.
- Geestelijken krijgen een verbod op cumulatie van kerkelijke ambten, hebben residentieplicht en moeten het celibaat respecteren.
- Priesters moeten een betere opleiding krijgen aan, in elk bisdom verplicht op te richten, seminaries.
- Gelovigen worden onderricht via de catechismus en door prediking.
- Het huwelijk moet gesloten worden in een kerk ten overstaan van een priester en getuigen na drievoudige aankondiging, en vervolgens worden vastgelegd in een huwelijksregister.
- Een bisschop diende theologie te hebben gestudeerd. Deze bepaling maakte het voor de adel lastiger om hun jongere zonen aan lucratieve kerkelijke baantjes te helpen.

Pius V, 7/1/1566-1/5/1572.

Op 7 januari 1566 werd kardinaal Ghislieri verkozen tot paus en nam de pausnaam Pius aan. Tien dagen later werd hij gekroond, op zijn tweeënzestigste verjaardag.

Hij is vooral bekend omwille van zijn rol gedurende het Concilie van Trente, de contrareformatie en de standaardisatie van de liturgie.

De dogmatische zekerheid van de Onbevleete Ontvangenis van de Heilige Maagd (november 1570)

Pius V verpersoonlijkt de katholieke contrareformatie. Ook verklaarde hij het koninklijke edict dat de protestantse erediensten tolereerde in Frankrijk ongeldig, introduceerde hij de Roomse catechismus, **herstelde het pauselijke gezag** en verzette zich tegen elke overeenkomst met adellijke hugenoten.

Er werden onder zijn pontificaat drie nationale synoden gehouden: één te Napels onder kardinaal Alfonso Caraffa, wiens familie, op aanvraag, in ere hersteld was door paus Pius V; één in Milaan onder kardinaal Carolus Borromeüs, die later heilig werd verklaard; en één in Machim.

Gregorius XIII, 13/5/1572-10/4/1585.

Na de dood van paus Pius V werd Ugo (vooral dankzij de invloed van kardinaal Granvelle) gekozen tot paus en nam hij de naam Gregorius XIII aan.

Op 5 oktober 1582 liet hij – met de bul *Inter gravissimas* – de gregoriaanse kalender invoeren, de kalender die wij vandaag de dag nog hanteren. Door een fout in de juliaanse kalender liep deze inmiddels tien dagen achter op de seizoenen, zodat de voorjaarsequinox niet meer, zoals ten tijde van het Eerste Concilie van Nicea, waar de berekening van de Paasdatum was afgesproken, rond 21 maart viel, maar tien dagen eerder. Om dit te compenseren sloeg men na 4 oktober tien dagen over, waardoor het na 4 oktober 1582 15 oktober werd, en werd in het vervolg het aantal schrikkeljaren met 3 per 400 jaar verminderd (97 i.p.v. 100).

Boncompagni was de vader van Giacomo Boncompagni (1548-1612), die hij in 1572 erkende en die de stamvader werd van het prinselijk geslacht Boncompagni-Ludovisi.

Sixtus V, 24/4/1585-27/8/1590.

Het conclaaf koos Felice Peretti op 24 april 1585, tevens de verjaardag van de stichting van Rome, als nieuwe paus. Hij koos de naam Sixtus V als een eerbetoon aan twee van zijn voorgangers, Sixtus IV, een medefranciscaan en Pius V, zijn mentor. Een van zijn eerste ambtshandelingen als nieuwe paus was de benoeming van zijn veertienjarige achterneef Alessandro Damasceni tot kardinaal.

Sixtus V had een duidelijke visie over de Kerk en Rome als spiritueel centrum van de wereld. Zo ondernam hij stappen om de positie van de kerk in Europa te verbeteren, onder meer door de macht van de kerk in Frankrijk te vergroten en de plannen van de hugenoten, die Europa wilden protestantiseren te vernietigen.

Clemens VIII, 30/1/1552-3/3/1605.

Een belangrijke doelstelling van zijn beleid was het verminderen van zijn afhankelijkheid van Spanje. Hij herriep de excommunicatie van Hendrik IV van Frankrijk na diens bekering tot het katholicisme in 1593 en bracht in 1598 tussen Frankrijk en Spanje de Vrede van Vervins tot stand. Dankzij de aldus verkregen machtige Franse bondgenoot kon hij het hertogdom Ferrara beroven van zijn hoofdstad Ferrara en bij de Kerkelijke Staat inlijven.

In 1595 riep hij enkele Europese landen op om de Habsburgse monarchie te hulp te snellen in de Vijftienjarige Oorlog tegen het Ottomaanse Rijk.

Andere opmerkelijke aspecten van zijn pontificaat waren het goedkeuren van koffie voor gebruik door christenen (koffie werd tot dan toe als een typisch Turkse en islamitische drank beschouwd, die voor moslims het gemis van alcohol moest goedmaken), de terechtstelling van de vrijdenker Giordano Bruno in 1600, en het uitvaardigen van diverse anti-Joodse maatregelen, die tegenwoordig als antisemitisme kunnen worden opgevat.

Paulus V, 16/5/1605-28/1/1621.

Hij was een bekwaam jurist en kwam in conflict met Venetië en met Paolo Sarpi over de verhouding tussen kerk en staat. Paulus V was een schromelijk nepotist (vriendjespolitiek). Onder zijn pontificaat werd het eerste proces gevoerd tegen Galilei. Hij voltooide de bouw van de Sint-Pieter en liet het grafmonument van Clemens VIII bouwen. Op het front van de Sint-Pietersbasiliek liet de weinig bescheiden paus een groot opschrift aanbrengen: IN HONOREM PRINCIPIS APOST. PAULUS V BURGHESIUS ROMANUS PONT. MAX. AN. MDCXII PONT VII, hetgeen zijn naam nog verscheidene malen per jaar onder de aandacht van de wereld brengt.

In 1608 gaf Paulus V opdracht tot het samenstellen van een gezangenboek voor de liturgie c.q. heilige mis. De componisten Felice Anerio, medewerker en vriend van Palestrina, en Francesco Suriano, leerling van Palestrina, hielden zich hiermee bezig en in 1614 kwam het nieuwe Graduale uit in twee delen, de zogenaamde Editio Medicaea, omdat het boekwerk op de persen van de familie Medici te Florence werd gedrukt. Op de heruitgave van de Editio Medicaea in 1871 kwam weer de naam van Paulus V te staan op het schutblad als initiator van de oorspronkelijke uitgave. Zo bleef zijn naam onlosmakelijk verbonden aan het gregoriaans. Tot 1908 toen de Editio Vaticana verscheen en de (her)uitgave van de Editio Medicaea verboden werd.

Gregorius XV, 9/2/1621-8/7/1623.

Tijdens het conclaaf van 1621 werd hij, als een van de oudste deelnemers, vrij snel tot paus verkozen. Waarschijnlijk zagen vele kiesgerechtigden in hem een geschikte overgangspaus. Hij stichtte in 1622 de pauselijke congregatie *Propaganda Fide*. Hij voerde ook nieuwe procedures in die beter de pauskeuze bij een conclaaf regelden, waaronder voornamelijk de geheime stemming per stembiljet.

Zoals indertijd gebruikelijk was gebruikte Gregorius XV zijn macht om zijn familie rijk en machtig te maken. Zijn neef Ludovico Ludovisi werd vicekanselier van de kerk.

Urbanus VIII, 6/8/1623-29/7/1644.

Zijn veelbewogen 21-jarige pontificaat viel in de Dertigjarige Oorlog. Het uiteindelijke resultaat van die grote worsteling werd grotendeels bepaald door Urbanus' beleid, **dat niet zozeer gericht was op herstel van het katholicisme in Europa als wel op het bereiken van een machtsevenwicht dat zijn eigen onafhankelijkheid en wereldlijke macht in Italië ten goede kwam**. In 1631 werd het hertogdom Urbino in de pauselijke staat ingelijfd, en in 1627, toen de directe mannelijke lijn van de Gonzagas in Mantua uitstierf, pleitte hij voor opvolging door de hertog van Nevers om daarmee de aanspraak van de door hem gevreesde Habsburgers te dwarsbomen. **Hij was de laatste paus die de pauselijke staat uitbreidde**. Voor verdere informatie zie pausenlijst.

Innocentius X, 15/9/1644-7/1/1655.

Onder zijn pontificaat valt de **veroordeling van Cornelius Jansenius** vanwege de kwestie van diens vijf stellingen, door de bul *Cum occasione* (31 mei 1653).

Alexander VII, 7/4/1655-22/5/1667.

Na de dood van Innocentius X in 1655 werd een opvolger gezocht met diplomatieke ervaring die getuigde van spirituele diepgang. Chigi bleek de beste kandidaat en werd op 7 april 1655, na een conclaaf van tachtig dagen, tot paus benoemd. Hij koos voor zichzelf de naam Alexander VII, naar zijn voorganger die ook van Siena afkomstig was. De kardinalen hoopten eveneens dat Alexander een einde zou maken aan het in die dagen gebruikelijke pauselijke nepotisme. Helaas benoemde Alexander al spoedig allerlei familieleden op hoge goedbetaalde burgerlijke en geestelijke posten binnen het Vaticaan, alsook eigen vorstelijke paleizen en landerijen. Zie voor meer informatie: de pausenlijst.

Clemens IX, 20/6/1667-9/12/1669.

Tijdens zijn korte pontificaat gebeurde weinig opmerkelijks. Tevergeefs trachtte hij de Europese vorsten te overtuigen van het dreigende gevaar van een Ottomaanse inval. De paus speelde een rol als bemiddelaar bij de onderhandelingen over het Vredesverdrag van Aken, dat een einde maakte aan de Devolutieoorlog.

Clemens X, 29/4/1670-22/7/1676.

Als paus liet hij wegens zijn gevorderde leeftijd het gezag feitelijk over aan zijn neef, kardinaal Paluzzo Altieri, die hiervan wel enigszins misbruik maakte.

Innocentius XI, 21/9/1676-12/8/1689.

Het pontificaat van Innocentius XI werd gekenmerkt door zijn strijd tegen het nepotisme en zijn sobere levensstijl. Onmiddellijk na zijn aantreden bracht hij de uitgaven van de Romeinse Curie drastisch terug en pakte het nepotisme onder de kardinalen hard aan. Met succes, want het astronomische tekort van 170.000 scudi bij zijn aantreden was binnen enkele jaren omgezet in een overschot. Zie voor meer informatie; de pausenlijst.

Alexander VIII, 6/10/1689-1/2/1691.

Op 6 oktober 1689 werd Pietro Ottoboni met steun van koning Lodewijk XIV van Frankrijk tot paus gekozen. Daarop gaf Lodewijk XIV in 1690 Avignon en Venaissin aan de Kerkelijke Staat terug. Hij overlaadde zijn familie met rijkdommen; er werden voordelige huwelijken gesloten. Zijn neven Marco en Pietro Ottoboni verhieft hij tot kardinaal. Aan dit nepotisme dankt de familie Ottoboni haar latere rijkdom.

Innocentius XII, 12/7/1691-27/9/1700.

Na de dood van paus Alexander VIII volgde een vijf maanden durend conclaaf, waarin de verschillende facties (Duitse en Franse) dongen naar de paustitel. Op 12 juli 1691 viel uiteindelijk de keuze op Innocentius, die als eerste beleidsmaatregel de afschaffing van de kardinaal-nepoot invoerde. "Mijn neven, dat zijn de armen" was zijn motto en met de pauselijke bul *Romanum decet Pontificem* verbood hij elke toekomstige paus zijn familie te verrijken met kerkelijke diensten. Wat Innocentius XI niet was gelukt, lukte hem wel en hoewel er nog enkele malen misbruik van werd gemaakt, behoorde het instituut kardinaal-nepoot tot het verleden.

Andere maatregelen van Innocentius XII waren de priesters erop te wijzen wat van hen verwacht werd als kerkelijke vertegenwoordiger - vervullen van geestelijke taken- en opkomen en zorg dragen voor de behoeftigen.

Clemens XI, 23/11/1700-19/3/1721.

Onder Clemens begon de strijd tegen het jansenisme. Hij vaardigde daartoe de zeer omstreden bul *Unigenitus*, waarin de jansenisten werden veroordeeld als ketters. De strijd over deze bul zou de hele achttiende eeuw aanhouden.

Tijdens zijn pontificaat kwamen ook de relaties met China onder druk te staan. Hij trachtte een einde te maken aan de rite strijd in China. In 1704 vaardigde hij het decreet *Cum Deus optimus* uit. In dit document veroordeelde hij de politiek van het accommoderen van Chinese riten in de uitoefening van het christelijk geloof in het land door de missie van de jezuïeten in China.

Innocentius XIII, 8/5/1721-7/3/1724.

Zijn korte pontificaat werd gekenmerkt door een niet aflatende strijd met de jezuïeten van wie hij vond dat zij zich moesten richten naar de pauselijke decreten. Franse bisschoppen benaderden hem - te vergeefs - met het verzoek om de tegen de jansenisten gerichte bul *Unigenitus* in te trekken.

Benedictus XIII, 29/5/1724-21/2/1730.

Hij was een veranderingsgezinde paus en maakte tijdens zijn pontificaat vooral werk van het bestrijden van de decadentie die de Italiaanse geestelijkheid in zijn macht leek te hebben. Hij stimuleerde de zielzorg, vooral de prediking (Synode van Rome, 1725). Benedictus XIII was meer geleerde dan politicus: **de belangen van de Kerkelijke Staat liet hij geheel over aan de gewetenloze kardinaal Coscia.**

Clemens XII, 12/7/1730-6/2/1740.

Zijn eerste stap als paus was het drastisch reorganiseren van de financiën van het Vaticaan, die onder zijn voorganger Benedictus XIII behoorlijk in het ongerede waren geraakt. De hoofdschuldige van het financiële wanbeheer, kardinaal Niccolo Coscia werd veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf.

De pauselijke financiën werden nog verder verbeterd door nieuw leven te blazen in een openbare loterij, die onder Benedictus XIII was verboden. De verbeterde financiële situatie stelde hem in staat de kunsten en wetenschappen te bevorderen (begin van de bouw van de Trevifontein, nieuwe façade voor de Sint-Jan van Lateranen, Bibliotheca Corsini). Hij gaf nieuwe regels voor de pauskeuze (1732) en steunde de missionering in de Libanon. In 1738 werd de vrijmetselarij veroordeeld.

Benedictus XIV, 17/8/1740-3/5/1758.

Zijn pontificaat werd gekenmerkt door grote hervormingsgezindheid: hij hervormde de opleiding van priesters en een groot aantal pauselijke instellingen.

In de hevige discussies rond het jansenisme nuanceerde hij op 16 oktober 1756^[6] het gebruik om de laatste sacramenten te weigeren aan Franse geestelijken die nog gekant waren tegen *Unigenitus*, de bul uit 1713 die bepaalde aspecten van het jansenisme veroordeeld had.

voor verdere informatie: zie pausenlijst.

Clemens XIII, 6/7/1758-2/2/1769.

Hij bestreed de Verlichting in Frankrijk door veroordelingen van de Encyclopédie (1759) en in 1764 van het febronianisme in de Duitse landen en van de grondlegger daarvan, Johann Nikolaus von Hontheim, die de bisschop van Trier was. In 1765 voerde hij het Hoogfeest van het Heilig Hart in.

Hij had veel te stellen met wereldlijke heersers in Frankrijk, Spanje, Portugal, het hertogdom Parma en het koninkrijk der Beide Siciliën, die in de jezuïeten een bedreiging van hun eigen macht zagen. Zijn laatste conflict had hij met de hertog van Parma.

Clemens XIV, 19/5/1769-22/9/1774.

Hij was de eerste niet-adellijke paus in lange tijd. Clemens' politiek was er van het begin af op gericht om de relaties tussen de Europese hoven te verbeteren. Ook deed hij wat er van hem verwacht werd: na lang aarzelen vaardigde hij in het belang van de vrede van de Kerk op 21 juli 1773 de breve *Dominus ac Redemptor noster (Onze Heer en Heiland)* uit, waarbij de orde der Jezuïeten werd opgeheven.

Pius VI, 15/2/1775-29/8/1799.

Eenmaal paus begon Pius VI zich te profileren. Hij liet als eerste daad de gevangen gezette overste van de Jezuïeten, Lorenzo Ricci, vrij uit de Engelenburcht. Voor verdere informatie: zie pausenlijst.

Pius VII, 14/3/1800-20/8/1823.

Hij nam uit eerbied voor zijn in ballingschap gestorven voorganger diens naam aan. Omdat de pauselijke tiara door de Fransen in beslag was genomen, werd een model van papier-maché gebruikt.

Voor verdere informatie: zie de pausenlijst.

Gregorius XVI, 2/2/1831-1/6/1846.

Als pauselijk legaat maakte hij het concordaat van het Vaticaan met de Nederlanden. Op 2 februari 1831 kozen de kardinalen hem na zesenvestig dagen als de nieuwe paus en hij nam de naam Gregorius XVI aan. Tijdens zijn verkiezing was hij nog geen bisschop en hij ontving deze wijding 4 dagen na zijn verkiezing. Hij moest de opstandelingen van de Verenigde Italiaanse Provincies neerslaan met behulp van Oostenrijkse troepen (1831). Onder druk van Klemens von Metternich vaardigde hij in 1832 de encycliek *Mirari Vos* uit, die Félicité de Lamennais veroordeelde, want die pleitte voor een scheiding van kerk en staat, in de veronderstelling dat de katholieke waarheid de hele maatschappij zou overtuigen in een staat waar nochtans godsdienstvrijheid heerste. Toen Gregorius in 1846 stierf liet hij grote schulden na aan de Rooms-Katholieke Kerk: hij had opdracht gegeven tot de bouw van vele nieuwe kerken en andere bouwkundige projecten. Gregorius kwam met ideeën die door zijn opvolger, paus Pius IX, werden uitgewerkt in de encyclieken *Quanta Cura* en *Syllabus Errorum*, waarin verschillende opvattingen over politiek en wetenschap, zoals het pantheïsme, het naturalisme, het rationalisme, het indifferentisme, het socialisme en het liberalisme, werden veroordeeld. De kerkelijke Orde van de Heilige Gregorius de Grote werd in 1831 door hem ingesteld. Vernoemd naar Gregorius de Grote (ook Dialogus).

Pius IX, 16/6/1846-7/2/1878.

Onder Pius IX kwam een einde aan de wereldlijke macht van de paus, waarbij de Rooms-Katholieke Kerk het bestuur over de gehele Kerkelijke Staat, inclusief de stad Rome, kwijtraakte aan het in 1861 ontstane koninkrijk Italië. Vanaf 1870 beschouwde Pius zich als de gevangene van het Vaticaan en zou hij elke samenwerking met de Italiaanse staat afwijzen.

In 1854 kondigde Pius IX het dogma van de Onbevleete Ontvangenis van Maria af. Als hoofd van de Kerk riep Pius het Vaticaans Concilie (1869-1870) bijeen, waarop de onfeilbaarheid van de paus als dogma werd goedgekeurd.

Voor een uitgebreidere informatie tijdens zijn pontificaat: zie pausenlijst.

Leo XIII, 20/2/1878-20/1/1903.

Strijd tegen liberalisme en encycliek *Rerum Novarum*.

Leo XIII probeerde de verloren wereldlijke macht van de Pauselijke Staat in Italië te herstellen. Internationaal streefde hij concordaten na om de verhouding tussen Kerk en staat te verbeteren. Door zijn veelzijdige activiteit slaagde hij erin de functie van paus veel meer aanzien te geven dan in de eeuwen ervoor. zie verder: pausenlijst.

Pius X, 4/8/1903-80/8/1914.

Hij staat bekend als paus van de kindercommunie en als bestrijder van de modernistische dwalingen. De eerste daad van Pius X als paus was dat hij een einde maakte aan de mogelijkheid van inmenging van staatshoofden in de pauskeuze; hij verklaarde dat iedere kardinaal die een van leken afkomstig veto in het conclaaf zou inbrengen, automatisch geëxcommuniceerd was. Niettemin beëindigde hij het staatssecretariaat van Rampolla. Zijn intern-kerkelijke beleid richtte zich tegen het modernisme, een stroming die een aantal kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders en invloedrijke seminarieprofessoren onder zijn aanhangers kon rekenen, met name in Frankrijk, het Duitse Rijk en Groot-Brittannië. In 1907 gaf Pius X met de encycliek *Pascendi Dominici Gregis* zijn argumenten aan tegen het modernisme. zie verder: pausenlijst.

Benedictus XV, 3/9/1914-22/1/1922.

Hij was paus tijdens de 1ste wereldoorlog.

Daags na zijn verkiezing tot paus en nog voor de publicatie van zijn eerste encycliek bracht Benedictus XV de apostolische exhortatie *Ubi Primum* uit, waarin hij zich uitsprak over de oorlog en de gevolgen daarvan voor de mensheid. De paus riep de strijdende partijen op tot bezinning te komen en zo mogelijk zelf bij te dragen tot een snelle afloop van de oorlog. Hij deed een oproep aan de leiders van de oorlogvoerende landen om door onderhandelingen tot vrede te komen ter voorkoming van verder bloedvergieten. zie verder pausenlijst.

Pius XI, 6/2/1922-10/2/1939.

Hij voerde een intense concordaatpolitiek door en sloot ook de Lateraanse Verdragen af met Italië, waardoor de soevereiniteit van Vaticaanstad erkend werd met de paus als staatshoofd.

Het pontificaat van Pius XI werd geheel beheerst door de nasleep van de Eerste Wereldoorlog en de aanloop naar de Tweede. In navolging van zijn voorganger Benedictus XV trachtte Pius het vredeside-

aal uit te dragen en verzette hij zich in het bijzonder tegen de nieuwe politieke ordes, voortkomende uit revoluties, die zich ook richtten tegen de positie van de kerk.

In 1937 besloot Pius XI alsnog een standpunt in te nemen tegen de situatie in Duitsland. Aan Eugenio Pacelli werd de opdracht gegeven een opzet te maken voor een encycliek, waarin de zorg van de paus werd verwoord. Deze encycliek, getiteld *Mit brennender Sorge*, wordt beschouwd als bewijs, dat al in 1937 het Vaticaan zijn veroordeling uitsprak over de misstanden in het Derde Rijk, vooral wat de vervolgingen van de kerk betrof. voor verdere informatie o.a. inzake de 2de wereldoorlog: zie de pausenlijst.

Pius XII, 2/3/1939-9/10/1958.

Aan het begin van zijn pontificaat brak de Tweede Wereldoorlog uit en in de laatste jaren ervan dreigde het gevaar van de Koude Oorlog, die er enkele jaren later dan ook zou komen. Theologisch belangrijk is zijn plechtige definitie van het dogma van Maria Tenhemelopneming met ziel en lichaam in 1950.

Voor een uitgebreid verslag van voor de 2de wereldoorlog tot het einde in 1945, zie pausenlijst.

De leer over de Kerk als *Mystiek Lichaam van Christus* kreeg een stimulans en een richtlijn in zijn encycliek *Mystici Corporis Christi* (29 juni 1943). De katholieke exegese kreeg grotere vrijheid door de encycliek *Divino Afflante Spiritu* (30 september 1943). In zijn encycliek *Humani generis* (12 augustus 1950) pleitte hij voor het handhaven van de traditionele theologische taal en voor een interpretatie van de openbaringsbronnen onder toezicht van het kerkelijk leergezag. Op theologisch vlak nam hij vanaf 1950 sancties tegen docenten van de Nouvelle Théologie en op pastoraal vlak kwam er uiteindelijk een verbod van de priester-arbeiders (1953/1954).

Voor verdere informatie tijdens zijn pontificaat zie; de pausenlijst.

Johannes XXIII, 28/10/1958-3/6/1963.

Johannes XXIII deed verscheidene verrassende dingen. Zo liet hij op 27 maart 1959 een decreet uitgaan waarin een deel van de Goede Vrijdagliturgie werd veranderd. Eeuwenlang was er gebeden "pro perfidaeis judaeis", dat "voor de ongelovige joden" betekent, maar een bijbetekenis van trouweloos had gekregen. Vanaf nu werd er gewoon "voor de joden" gebeden.

Tot algemene verrassing riep hij op 25 januari 1962 het Tweede Vaticaans Concilie bijeen, dat tot vele veranderingen in de Katholieke Kerk zou leiden. Johannes XXIII riep het concilie uit vanuit het verlangen tot "aggiornamento", wat 'bij de tijd brengen' betekent. Heel jammer is dat hij voor het sluiten van het Concilie al overleed. zie verder pausenlijst.

Paulus VI, 21/6/1963-6/8/1978.

Hij zette het Tweede Vaticaans Concilie voort. Tijdens de opening van de Tweede Periode van het Concilie, benadrukte Paulus het pastorale karakter van het concilie.

Paulus zat daarna nog twee sessies van het concilie voor. Hij schipperde steeds tussen de traditie van de kerk enerzijds en de wil tot vernieuwing en verandering anderzijds. Onder de grotere veranderingen die plaatsgrepen hoort de oprichting van de Bisschoppensynode, een overlegorgaan van de bisschoppen onderling, en van de bisschoppen gezamenlijk, met de paus. Met de oprichting hiervan trachtte Paulus enerzijds tegemoet te komen aan de wens van de concilievaders om te komen tot een soort van medebestuur van de bisschoppen, terwijl hij anderzijds aan de hoogste positie van de paus niet wenste te tornen. Het sleutelbegrip bij deze kwestie werd *collegialiteit*, waarmee eerder een intentie tot samenwerking, dan tot delen van macht werd uitgedrukt. Weliswaar werd aan de synode het hoogste gezag toegekend, maar alleen wanneer de paus de besluiten van die synode zou erkennen. Hiervan is o.a. gebleken tijdens de laatste zitting van het Concilie, toen Paus Paulus VI, gesteund door de zeer conservatieve kardinaal Alfredo Ottaviani, ingreep bij de sluiting van het Concilie, wat is genoemd als 'de zwarte week' en waardoor veler enthousiasme definitief werd stukgeslagen. zie verder: pausenlijst.

Johannes Paulus I, 26/8/1978-28/9/1978.

Zijn optreden tijdens zijn korte pontificaat werd gekenmerkt door ruime aandacht voor catechese. Hij ging door voor een bescheiden man. Als eerste paus zag hij af van een kroning en bediende hij zich – behalve in teksten die voorbereid waren door de Curie – niet van het majesteitelijk meervoud. Hij werd de 'lachende paus' genoemd.

Johannes Paulus II, 16/10/1978-2/4/2005.

Steeds meer verloor Johannes Paulus II de voeling met de ontwikkeling van de Kerk, meer bepaald in West-Europa. Het feit dat men in Europa steeds minder oor had naar zijn conservatieve agenda leidde tot ergernis bij de paus. Daarom had hij vaak kritiek op de westerse maatschappij en het kapitalisme. Ook in ethische kwesties voer hij een harde koers en verwierp hij, in lijn met de traditionele opvattingen van de Rooms-Katholieke Kerk, expliciet abortus, euthanasie, anticonceptie, homoseksualiteit, transseksualiteit en de doodstraf. Door dit conservatisme daalde zijn populariteit echter in West-Europa. Ook zijn uitwerking inzake de besluiten over het bisschopsambt, heeft u helemaal vorm gegeven vanuit dat de paus boven de bisschoppen staat, wat o.a. blijkt uit een teken van ondergeschiktheid van de eigen verantwoordelijkheid van de bisschop. De eed die de bisschoppen na 1 juli 1987 moeten afleggen luidt:

"Ik, N.N., bevordert tot de bisschopszetel van NN, zal de Katholieke Kerk en de bisschop van Rome, haar hoogste herder, de plaatsvervanger van Christus en de opvolger van de apostel Petrus in het priemaat alsook het hoofd van het bisschoppencollege altijd trouw blijven. De vrije uitoefening van de hoogste bevoegdheid door de paus in de ganse kerk zal ik volgen, zijn rechten en autoriteit zal ik naar vermogen bevorderen en verdedigen. De prerogatieven en de ambtsuitoefening van de gezanten van de paus, die namens de paus optreden, zal ik erkennen en in acht nemen. De aan de bisschoppen overgedragen apostolische bevoegdheid, te weten het volk Gods te onderwijzen, te heiligen en te leiden, zal ik in hiërarchische gemeenschap met het bisschoppencollege, zijn hoofd en zijn leden, met de grootste zorgvuldigheid beamen. De eenheid van de gehele kerk zal ik bevorderen en er daarom met ijver voor zorgen dat de ons toevertrouwde geloofsschat, die door de apostelen is overgeleverd, zuiver en volledig wordt bewaard en dat de waarheden in acht worden genomen en de zeden nageleefd, zoals ze door het leergezag van de kerk werden voorgehouden, en aan allen worden geleerd en verduidelijkt. Degenen die in het geloof dwalen, zal ik in vaderlijke geest corrigeren en ik zal mij alle moeite getroosten, opdat zij tot de volheid van de katholieke waarheid terugkeren... Op gezette tijden of wanneer de gelegenheid zich voordoet zal ik de Apostolische Stoel rekenschap over mijn pastorale opdracht afleggen, en haar mandaten of adviezen zal ik volgbaar aannemen en haar mandaten of adviezen zal ik volgbaar aannemen en met ijver uitvoeren". zie verder: de pausenlijst.

Benedictus XVI, 19/5/2005-28/2/2013.

Het pontificaat van Benedictus valt ook op door zijn kleding en gebruik van liturgische gewaden. Ook de mogelijkheid om de Tridentijnse mis te vieren, dit zeker omdat ook hij daar zelf een voorstander van is en om de priesterbroederschap Pius X, weer binnen de kerk te halen. zie verder: pausenlijst.

Franciscus, 13/3/2013- heden.

Op 13 maart 2013 werd Jorge Bergoglio, op de tweede dag van het conclaaf, in de vijfde stemronde verkozen tot paus. Zijn aantreden kenmerkte zich door soberheid, die hij tot uitdrukking brengt in zijn kleding en het gebruik van de pauselijke symbolen. Zijn optreden doet mij denken aan paus Johannes XXIII. zie verder pausenlijst.